

บทที่ 3

บริบทแวดล้อมก่อนการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย

ในบทที่ 3 นี้ อธิบายถึงการก่อตั้งพรรค อุดมการณ์ โครงสร้าง สาขา ฐานเศรษฐกิจและนโยบายของพรรคไทยรักไทย ซึ่งให้ภาพบริบทแวดล้อมก่อนการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยไว้ด้วย โดยแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่มีการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยเริ่มขึ้นนั้น ท่ามกลางสภาวะปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนั้น ในบทนี้ยังเสนอถึงการดำเนินกิจการทางการเมืองและพัฒนากิจการของพรรค จนนำไปสู่ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยผ่านการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 และ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

สถานการณ์การเมือง

นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 - 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543) พรรคประชาธิปัตย์อยู่ในฐานะแกนนำรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคเอกภาพ พรรคกิจสังคม พรรคเสรีธรรม และสมาชิกพรรคประชากรไทยอีก 12 คน¹ ระบบการเมืองถือว่าอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคปฏิรูป การเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่เกิดขึ้น คือ การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2538 ในช่วงเวลานั้นจึงถือว่าที่มาของสมาชิกวุฒิสภาในระบบการเมืองไทยยังคงอยู่ในระบบและกติกาเก่า แม้จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้วก็ตาม

การบริหารงานภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย และพรรคประชาธิปัตย์ ในระยะแรกได้รับการตอบรับและเป็นความหวังของประชาชน ในการที่จะเข้ามาแก้ไขสถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเผชิญอยู่ จนสังคมไม่ให้น้ำหนักความสำคัญของที่มาแห่งการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ว่ามีความชอบธรรมมากนักน้อยเพียงใด เพราะที่มาจากการซื้อเสียงสมาชิกพรรคประชากรไทยจำนวนหนึ่ง ให้มาร่วมสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์

¹ จำนง ศรีนาค, “ความทรงจำเมื่อวันวาน : ฐาภา เนเวอร์ ดาย...! วัฒนา อัสวเหม,” มติชน

ร่วมกับพรรคการเมืองอื่น ทั้งที่พรรคประชากรไทยที่มีนายสมัคร สุนทรเวช เป็นหัวหน้าพรรค มีมติที่จะให้การสนับสนุน พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาเป็นนายกรัฐมนตรี² แทนที่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ที่ลาออกไปก่อนหน้านี้ ซึ่งการกระทำของพรรคประชาธิปัตย์ในเวลานั้น ถูกวิจารณ์ถึงความเหมาะสมว่าเป็นการละเมิดมติพรรคการเมืองอื่น ด้วยการหว่านล้อมให้สมาชิกพรรคการเมืองอื่นมาให้การสนับสนุนตน โดยที่มติดังกล่าวของพรรคการเมืองอื่นนั้น มิได้เห็นชอบด้วยแต่อย่างใด

ผู้ที่สะท้อนสถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นได้อย่างชัดเจนคนหนึ่ง คือ ธีรยุทธ บุญมี³ แดงผลการสำรวจประชามติเพื่อสะท้อนภาพรวมสังคมไทยเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ปี ค.ศ. 2000⁴ ซึ่งในด้านการเมืองพบว่า รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์มีอุดมการณ์แบบเสรีนิยมสุดขั้ว ไม่ได้ให้ความสนใจในการแก้ปัญหาคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสอย่างจริงจัง การใช้อำนาจของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีและบริวารแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะหลงอำนาจ และเลือกใช้หลักการที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและพรรคพวก กระนั้นประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังคล้อยตามและเชื่อถือในภาพลักษณ์ความซื่อสัตย์ของนายชวน หลีกภัย

นอกจากนั้นแล้วยังเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งเกิดขึ้น ในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2543 นั่นคือ การลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคความหวังใหม่ แกนนำพรรคฝ่ายค้าน โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์มีลักษณะเป็นเผด็จการรัฐสภาและ

² นายวัฒนา อิศวเหม แกนนำคนหนึ่งของพรรคประชากรไทย เปิดเผยว่า พรรคประชากรไทยมีมติที่จะสนับสนุนพล.อ.ชาติชายเป็นนายกรัฐมนตรี หากแต่สมาชิกในกลุ่มตนมีความต้องการที่จะสนับสนุนนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้คนในสังคมเรียกร้องที่จะให้นายชวนและพรรคประชาธิปัตย์เข้ามาแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ, อ้างถึงใน จำนง ศรีนาค, “ความทรงจำเมื่อวันวาน : ฐาภา เนเวอร์ ดาย...! วัฒนา อิศวเหม,” มติชน (19 มิถุนายน 2548), น. 12.

³ “‘ธีรยุทธ’ กระตุกนิมิตจากจอมหลักการฉายแววทรราชน้อย ชวน คนชื่อ : ถนอม 2,” ไทยโพสต์ (14 ธันวาคม 2542), น. 16.

⁴ เป็นการแถลงผลการสำรวจประชามติเพื่อสะท้อนภาพรวมสังคมในด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ความเข้าใจตนเองของสังคม และเตรียมตัวเข้าสู่ปี ค.ศ. 2000 โดยจัดทำร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) การสำรวจทัศนคตินี้ทำทั่วทุกภาค โดยสำรวจ 3 ด้าน คือ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างด้านละ 1,200 ราย และใน กทม. 400 ราย ระยะเวลา 17-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542. อ้างถึงใน “‘ธีรยุทธ’ เปิดโพล ภาพรวมไทยก่อนปี 2000,” มติชน (13 ธันวาคม 2542), น. 2.

ขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังนั้น พรรคความหวังใหม่ภายใต้การนำของ พล.อ.ชวลิต จึงมีมติให้สมาชิกพรรคซึ่งมีจำนวน 48 คน ลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร⁵ ทั้งนี้ เพื่อแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อรัฐบาล แต่การลาออกของฝ่ายค้านในเวลานั้น ไม่ได้กระทบต่อการทำหน้าที่ของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ เพราะรัฐบาลก็ยังมีเสียงสนับสนุนจาก 6 พรรคร่วมรัฐบาล จำนวน 222 เสียง และไม่มีที่ท่าว่าจะยุบสภาแต่อย่างใด

สถานการณ์ทางการเมืองเริ่มร้อนแรงขึ้น ในช่วงเดือนกรกฎาคม - กันยายน พ.ศ. 2543 ซึ่งปรากฏภาพของหลากหลายองค์กร เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน 169 องค์กรทั่วประเทศ ออกมาเคลื่อนไหววิพากษ์วิจารณ์โจมตีรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ และมีข้อเรียกร้องสำคัญ คือ ให้มีการยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่โดยเร็ว⁶

ในที่สุดเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตามที่นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ได้นำความกราบบังคมทูลฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544⁷

สถานการณ์เศรษฐกิจ

ภาพรวมของเศรษฐกิจนับตั้งแต่การประกาศลดค่าเงินบาทของรัฐบาล พล.อ.ชวลิต เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 จนถึงการเข้ามาแก้ไขปัญหาของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย สถานการณ์เศรษฐกิจก็ยังไม่ดีที่ท่าว่าจะดีขึ้น กล่าวคือ สถานะหนี้ต่างประเทศของไทยยังมีสูง อัตราเงินเฟ้อสูง สถาบันทางการเงินขาดสภาพคล่องอย่างหนักและมีผลประกอบการไม่ดีนัก โดยในครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2541 (มกราคม - มิถุนายน) ธนาคารพาณิชย์จำนวน 7 แห่ง คือ ธนาคาร

⁵ ก่อนหน้านี้ สมาชิกพรรคความหวังใหม่ในสังกัดกลุ่มวังน้ำเย็นของนายเสนาะ เทียนทอง จำนวน 45 คน ได้ลาออกจากพรรคเพื่อเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย อ้างถึงใน “เกมลาออกของฝ่ายค้าน รัฐบาลเล่นด้วย - ประชาชนชวย,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (3 - 9 กรกฎาคม 2543):16.

⁶ ทีมข่าวการเมือง, “พลังสามประสาน กดดันรัฐบาลชวน ‘คืนอำนาจประชาชน’,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (31 กรกฎาคม - 6 สิงหาคม 2543):16.

⁷ “โปรดเกล้าฯ ยุบสภา,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (13 - 19 พฤศจิกายน 2543):9.

กรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ ธนาคารนครหลวงไทย ธนาคารนครธน ธนาคารไทยธนุ และธนาคารเอเชีย จากทั้งหมด 15 แห่ง มีผลขาดทุนรวมกันสูงถึง 52,036.9 ล้านบาท⁸

การกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ที่รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ใช้เป็นนโยบายสำคัญข้อหนึ่งนั้น มิได้ทำให้ภาคการผลิตที่แท้จริงกระเตื้องขึ้น เพราะรัฐบาลได้ใช้เงินไปอุดหนุนในกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดกิจการต่อเนื่อง และ/หรือกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มทางการผลิตต่ำ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการวิเคราะห์และการดำเนินงานของรัฐบาล⁹

จากการศึกษาพบว่า มาตรการตลอดจนวิธีการการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ อาจจะไม่ตรงกับความต้องการของหลากหลายภาคส่วนในสังคม จนเป็นที่มาแห่งการเรียกร้องให้นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ยุบสภา เพื่อจัดการเลือกตั้งและให้รัฐบาลใหม่เข้ามาแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน

สถานการณ์ทางสังคม

ในช่วงเวลาที่ก่อนการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยนั้น พบว่าสถานการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจมีอยู่ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. การเคลื่อนไหวในกรณีวัดพระธรรมกาย ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์บางฉบับระบุว่าการทำงานของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหาวัดพระธรรมกาย ได้สร้างความแตกแยกในสังคม และวงการสงฆ์ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ สาเหตุมีที่มาจากกรณีการฟ้องร้องกล่าวโทษพระราชาภวนาวิสุทธิ์หรือพระธัมมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ในข้อหายักยอกทรัพย์สินที่ผู้บริจาคให้วัด ขณะที่รัฐบาลก็ดูเหมือนจะไม่กระตือรือร้น ต่อการดำเนินการสำรวจตรวจสอบข้อร้องเรียนจากประชาชนที่มีต่อวัดและเจ้าอาวาส จึงทำให้รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ถูกวิจารณ์ว่า ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เพราะไม่สนองพระลิขิตสมเด็จพระสังฆราช ทั้งที่ได้ทรงมีพระลิขิตชี้ว่าพระราชาภวนาวิสุทธิ์ มี

⁸ เสรี ลีลาลัย, “วิกฤติหนี้สาธารณะ : แยกหนักบนบ่าคนไทย,” ใน วิกฤติรอบด้าน รัฐบาลอุจาด, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 94.

⁹ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์, “วิกฤติรอบด้านกับความขัดแย้งในสังคมไทย,” ใน วิกฤติรอบด้าน รัฐบาลอุจาด, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 130.

ความผิดร้ายแรงต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุ¹⁰ และรัฐบาลไม่ยึดหลักการมาตรฐานเดียวกันในการนำผู้ที่ทำผิดกฎหมายมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

2. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม¹¹ ร่วมกันเรียกร้องให้รัฐบาลพรรคประชาธิปไตยประกาศยุบสภา โดยให้เหตุผลว่า เพื่อยุติความรุนแรงจากรัฐบาลที่กระทำตนเยี่ยงทมิฬ¹² และเพื่อยุติสภาพเผด็จการทางรัฐสภา ซึ่งการชุมนุมนี้มีขึ้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ณ ท้องสนามหลวง โดยมีแกนนำหลายองค์กรเข้าร่วม อาทิ นายพิภพ ธงไชย ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) นายสมศักดิ์ โกศัยสุข จากสมาพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ รวมทั้งนายอัมรินทร์ คอมันตร์ จากชมรมร่วมใจไทยกู้ชาติ¹³

น่าสนใจว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น เป็นระยะเวลาที่พรรคไทยรักไทยก่อตั้งขึ้นและเริ่มต้นดำเนินกิจการทางการเมือง ขณะที่รัฐบาลพรรคประชาธิปไตยและพรรคร่วมรัฐบาลพรรคอื่นต่างถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม และเผชิญกับแรงเสียดทาน การต่อต้าน อย่างต่อเนื่องและเข้มข้น จนนำไปสู่การยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ในที่สุด

¹⁰ ด้วยการเผยแพร่คำสอนผิดไปจากพระไตรปิฎกซึ่งเข้าข่ายอวดอุตริมนุสสรธรรม และมีรายงานว่าวัดพระธรรมกายมีการปลุกพระภิกษุในเครือข่ายเพื่อทำการเคลื่อนไหวต่อกรณีหากพระธัมมชโยเจ้าอาวาสถูกจับกุม, อ้างถึงใน “เตือนธรรมกาย ล้มรัฐบาล รายงานลับชวน,” สยามรัฐ (22 พฤษภาคม 2542), น. 8.

¹¹ นำโดย เครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย และองค์กรพัฒนาเอกชน 169 องค์กร ได้จัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 ณ โรงแรมรัตนโกสินทร์ และมีมติร่วมกันว่ารัฐบาลชวนล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาอย่างสิ้นเชิงและไม่มีความชอบธรรมที่จะบริหารประเทศต่อไป พร้อมทั้งยื่นข้อเรียกร้องดังกล่าว, อ้างถึงใน “พลังสามประสาน กดดันรัฐบาลชวน ‘คืนอำนาจประชาชน,’” เนชั่นสุดสัปดาห์ (31 กรกฎาคม - 6 สิงหาคม 2543):16.

¹² จากการที่รัฐบาลพรรคประชาธิปไตยมักถูกกล่าวหาจากสังคมว่า ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาการชุมนุมของผู้เรียกร้อง เช่น การสลายการชุมนุมของกลุ่มชาวนา ที่ จ.กำแพงเพชร การชุมนุมปิดถนนของบางนา - ตรวด การชุมนุมต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้าบอนอก หินกรูด จ.ประจวบคีรีขันธ์ หรือแม้แต่การที่ผู้นำตำรวจกักตัวชุมนุมในกลุ่มสมัชชาคนจน, อ้างถึงใน มติชนสุดสัปดาห์ (31 สิงหาคม 2542):11.

¹³ นอกจากนี้ ยังมี นพ.เหวง โตจิราการ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร นายไชยวัฒน์ สินสูงค์ นายจาตุรนต์ ฉายแสง และนายอดิศร เพียงเกษ ในเวลานั้นถือว่าการชุมนุมในท้องสนามหลวงในวันนั้น เป็นครั้งใหญ่ที่สุดหลังจากเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535, อ้างถึงใน “พลังสามประสาน กดดันรัฐบาลชวน ‘คืนอำนาจประชาชน,’” เนชั่นสุดสัปดาห์ (31 กรกฎาคม - 6 สิงหาคม 2543):16.

การก่อตั้งพรรค อุฒมการณ์ และนโยบาย

เจตนารมณ์

พรรคไทยรักไทย สถาปนาขึ้นเพื่อที่จะนำเอาการสังคมนิยมทางภูมิปัญญาของสังคมไทยที่มีมาอย่างยาวนานประกอบกับคุณค่าอันดีงามของวัฒนธรรมไทย ที่ยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันครอบครัว และความรักในอิสราภาพมาเป็นพื้นฐาน ในการทำความเข้าใจความเป็นไปของโลก และเลือกเอาแต่สิ่งที่ดีงามมาประกอบแก้ปัญหาของประเทศไทย และสังคมไทยเพื่อเป็นทางเลือก ให้พี่น้องประชาชนชาวไทย รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ครั้งนี้และก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างมีเกียรติ ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจ นอกจากนั้นพรรคไทยรักไทยยังเชื่อว่าเป้าหมายสูงสุดของการบริหาร ราชการแผ่นดินก็คือ การเพิ่มพูนความสุขให้กับชีวิตของประชาชนโดยการสร้างและดำรงไว้ซึ่ง ความเสมอภาค ทางด้านโอกาสในชีวิตให้กับประชาชนอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้¹⁴

การก่อกำเนิดพรรคไทยรักไทย

บุคคลสำคัญที่เป็นผู้ริเริ่มการดำเนินการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย และมีบทบาทนับตั้งแต่ ก้าวแรกของพรรค คือ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร อดีตข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร ก่อน ลาออกจากราชการมาประกอบธุรกิจหลายด้าน และประสบความสำเร็จกับธุรกิจสื่อสาร โทรคมนาคม จุดเปลี่ยนสำคัญคือ การได้รับสัมปทานทำดาวเทียมดวงแรกของไทย ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย และเมื่อปี พ.ศ. 2533 มีการเปิดประมูลโทรศัพท์เคลื่อนที่หนึ่งล้านเลขหมาย ซึ่ง กลุ่มชินวัตรทำการประมูลได้และเริ่มการทำธุรกิจโทรศัพท์เคลื่อนที่อย่างเต็มรูปแบบทันที ก่อนจะ กลายมาเป็นธุรกิจอันดับ 1 ของเครือชินวัตรที่มีกำไรสูงสุดและทรงอิทธิพลที่สุดในปัจจุบัน¹⁵ ใน

¹⁴ พรรคไทยรักไทย, ครบรอบ 7 ปีพรรคไทยรักไทย (กรุงเทพมหานคร: พรรคไทยรักไทย, 2548), น. 1.

¹⁵ เนื้อหาเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ตั้งแต่เด็ก รับราชการ เริ่มทำธุรกิจและ ก้าวสู่การเมือง ซึ่งผ่านคำบอกเล่าของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ เอง โดยมีผู้ที่ใช้นามปากกาว่า “วัลยา” เป็นผู้เรียบเรียง และเริ่มตอนแรกใน มติชนสุดสัปดาห์ (18 สิงหาคม 2541):34-36. และตีพิมพ์บทสุดท้ายใน มติชนสุดสัปดาห์ (2 กุมภาพันธ์ 2542) ก่อนจะพิมพ์รวมเล่มโดยมีชื่อ คือ วัลยา, นามแฝง, ทักษิณ ชินวัตร ตาตุตา หัวตาดิน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2544), น. 6.

ด้านประสบการณ์ทางการเมืองนั้น อาจกล่าวได้ว่า พ.ต.ท.ดร. ทักษิณสัมผัสการเมืองตั้งแต่เด็ก เนื่องจากบิดาสนใจการเมืองและได้เข้าสู่อการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อย่างไรก็ตามพบว่าเป็นปี พ.ศ. 2518 พ.ต.ท.ดร. ทักษิณได้มีโอกาสเข้ามาสัมผัสการเมืองอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก โดยทำหน้าที่เป็นนายตำรวจติดตามนายปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในสมัย พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และได้กลับมาบนเส้นทางทางการเมืองอีกครั้ง เมื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ขณะที่ดำรงตำแหน่งทางธุรกิจ คือ ประธานกรรมการ บริษัท ชินวัตรคอมพิวเตอร์ แอนด์ คอมมิวนิเคชันส์ จำกัด (มหาชน) โดยได้รับการชักชวนจากหัวหน้าพรรคพลังธรรม พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ในสมัย นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2537¹⁶

ต่อมาเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ รับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมและนำพรรคพลังธรรมเข้าแข่งขันเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 ซึ่งได้ลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 2 กรุงเทพมหานคร โดยถือเป็นการลงเลือกตั้งเป็นครั้งแรก ซึ่งพรรคพลังธรรมได้ ส.ส. จากการเลือกตั้งครั้งนี้ทั้งหมด 23 คน จากนั้นนำพรรคพลังธรรมเข้าร่วมรัฐบาลโดยรับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ในสมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม ด้วยความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลและความขัดแย้งในพรรคพลังธรรม ทำให้ในที่สุด พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ตัดสินใจลาออกจากการร่วมรัฐบาลและสมาชิกพรรคตามลำดับ แม้จะถูกทาบทามให้มารับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ในสมัย พล.อ.ชวลิต เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540 แต่ก็เป็นการทำงานในระยะสั้น กระทั่งได้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ มิใช่บุคคลหน้าใหม่ในสังคมการเมืองไทย หากแต่เคยมีบทบาทอยู่ในเวลาหนึ่งมาแล้ว และการมีบทบาทในเวลานั้น พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ที่ได้รับเชิญหรือไม่ก็เป็นผู้ที่ต้องมาสานต่อนโยบายของผู้อื่น แต่การริเริ่มก่อตั้งพรรคการเมืองอย่างพรรคไทยรักไทยนี้ เป็นการเข้าสู่การเมืองด้วยรูปแบบที่ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นผู้กำหนดทุกอย่างด้วยตนเอง

¹⁶ ภมรศรี ไพบูลย์รวมศิลป์, “ความทรงจำเมื่อวันวาน : บันทึก ‘มหาจำลอง’ ทุ่งข้าก๊วย - สวมอีตะพะชีวิต ‘เศรษฐี’ สู้ปลัดโคลน,” มติชน (29 พฤษภาคม 2548), น. 11.

พรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีแนวคิดในการบริหารประเทศด้วยแนวทางที่กล่าวอ้างว่าเป็นแนวคิดและ/หรือวิธีการที่ **คิดใหม่ ทำใหม่** โดยการมุ่งสร้างจุดแข็งให้กับประเทศ และอาสาเข้ามาแก้ไขปัญหของประเทศชาติและประชาชน โดยรวมกลุ่มกันจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้น นำโดย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ และคณะทำงานรวม 23 คน อาทิ ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ดร. สุวรรณ วลัยเสถียร ร.ต.อ.ดร. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ดร. คณิต ณ นคร ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล ดร. สิริกร มณีรินทร์ นายสุธรรม แสงประทุม นายพันธ์เลิศ ไบหยก และนาย พันศักดิ์ วิญญรัตน์ เป็นต้น (ดู ภาคผนวก ก)

จากการที่คณะผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยทั้ง 23 คน มีความหลากหลายในสาขาวิชาชีพ เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้เพียงแค่การก่อตั้งพรรคก็เป็นที่จับตามองของสื่อมวลชนและสังคมการเมืองไทยที่ให้ความสนใจกันเป็นอย่างมากในเวลานั้น ซึ่งอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์¹⁷ พบว่ามีความน่าสนใจหลายประการ คือ

1. จำนวนบุคคลที่ร่วมก่อตั้งนั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งเข้าสู่อการเมืองอย่างเป็นทางการด้วยการสังกัดพรรคการเมืองเป็นครั้งแรก ทั้งที่บุคคลเหล่านั้นได้มีบทบาทอยู่ในสังคมการเมืองไทยมาบ้าง และบางคนอาจมีความสำคัญมากกว่า ส.ส. หลายคนในพรรคการเมืองอื่นเสียอีก

2. จากการจัดแบ่งกลุ่ม จะพบถึงความเชื่อมโยงของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ในพรรคไทยรักไทย เช่น กลุ่มธุรกิจการสื่อสารโทรคมนาคม กลุ่มธุรกิจการเกษตร กลุ่มอุตสาหกรรม และกลุ่มการเงิน แต่กลุ่มธุรกิจที่น่าสนใจที่สุดมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มธุรกิจการสื่อสารโทรคมนาคม และกลุ่มธุรกิจการเกษตร ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลดังนี้

2.1 ทั้ง 2 กลุ่มได้เลือกสรรคนระดับชั้นนำของกลุ่ม ที่มีความสำคัญและสัมพันธ์ ทั้งเป็นญาติสนิท มีความรู้ความสามารถสูงมีศักยภาพในการดำเนินการทางการเมืองมาร่วมก่อตั้ง และเป็นกรรมการบริหารพรรค

2.2 ทั้ง 2 กลุ่มได้แปรสภาพจาก “คู่แข่งชั้นทางธุรกิจ” และ “ฝักฝ่ายทางการเมืองที่แตกต่างกัน” อันยาวนานและรุนแรงตลอดช่วงปี พ.ศ. 2532 - 2539 มาเป็น “พันธมิตรทางธุรกิจ” ดังในกรณีการร่วมดำเนินธุรกิจด้านการสื่อสารระหว่างเครือเจริญโภคภัณฑ์และเครือชินวัตร โดยการยุบรวมกิจการสถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก (Cable Television) ระหว่าง IBC ของเครือชินวัตรกับ

¹⁷ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “บทความพิเศษ : ไทยรักไทย,” มติชนสุดสัปดาห์ (21 กรกฎาคม 2541):12.

UTV ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ภายใต้ชื่อใหม่ว่า “UBC” ในปี พ.ศ. 2541¹⁸ และ “ฝ่ายทางการเมืองที่แตกต่างกัน” มาเป็น “กลุ่มก้อนทางการเมือง” ก่อน ดังในกรณีการรวบรวมสมาชิกจากกลุ่มสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ในนาม “กลุ่มพลังไทย” ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นอดีตสมาชิกพรรคพลังธรรม และได้กลายเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ที่จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสังคมการเมืองไทย¹⁹

หากจำแนกตามกลุ่มวิชาชีพที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรค พบกลุ่มวิชาชีพดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอดีตข้าราชการ ประกอบด้วย พล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล ดร. ประชา คุณะเกษม และนายประสิทธิ์ มะหะหมัด

2. นักวิชาการ ประกอบด้วย ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ร.ต.อ.ดร. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ดร. คณิต ณ นคร รศ. วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ดร. ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ดร.กิตติ ลิ้มสกุล ดร. สุวรรณ วลัยเสถียร นายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ นางสาวปัทมา ตรังคินีนาถ

3. กลุ่มนักธุรกิจ ประกอบด้วย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายพันธ์เลิศ ไบหยก นายณรงค์ ปัทมะเสวี ดร. สำราญ ภูอนันตานนท์ ดร. วีระชัย วีระเมธีกุล ดร. สิริกร มณีรินทร์

4. กลุ่มนักการเมือง ประกอบด้วย นายสุธรรม แสงประทุม นพ.ประจวบ อึ้งภากรณ์

นอกเหนือไปจากที่มีผู้ร่วมก่อตั้งเป็นบุคคลจากหลายสาขาอาชีพแล้ว รายชื่อบุคคลอีกส่วนหนึ่งที่ปรากฏต่อสาธารณะ คือ คณะที่ปรึกษาพรรค (ดู ภาคผนวก ข) อาทิ ศ.นพ.อรุณ เฝ้าสวัสดิ์ ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เป็นต้น

¹⁸ “จับตาพรรคไทยรักไทย ประสานกับการผนึกธุรกิจซีพี - ชินวัตร หมายเกมธุรกิจ – การเมืองที่เราใจ,” มติชนสุดสัปดาห์ (21 กรกฎาคม 2541):22.

¹⁹ “จับกระแส : ไทยรักไทยกับ ‘พลังไทย’ สร้างฐานในกรุงเทพมหานคร,” มติชนสุดสัปดาห์ (18 สิงหาคม 2541):12.

รวมถึงการที่มีอดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) หลายคนเข้าร่วมงานด้วย อาทิ นายอุทัย พิมพ์ใจชน อดีตประธานสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) โดยรับตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษาพรรค²⁰

การมาร่วมงานกับ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ของอดีต ส.ส.ร. นั้น มองได้ว่ามีผลต่อการสร้างความน่าสนใจอีกจุดหนึ่งของพรรคการเมืองนี้ เพราะนอกจาก พ.ต.ท.ดร. ทักษิณจะประกาศอยู่บ่อยครั้งว่า พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นในระบบประชาธิปไตยของไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยิ่งทำให้สอดคล้องประสานกันเป็นอย่างดีกับกระแสการปฏิรูปการเมือง และที่น่าสนใจ คือ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ เองก็ให้ความสำคัญกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ด้วยการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) ในนามตัวแทนของจังหวัดเชียงใหม่ ได้คะแนนเป็นอันดับ 1 ของจังหวัด แต่ไม่สามารถที่จะเข้ามาเป็นหนึ่งในสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ เพราะในการคัดเลือกขั้นสุดท้ายที่ประชุมรัฐสภา มีมติเลือก พล.ต.อ.สวัสด์ อมรวิวัฒน์ เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตัวแทนของจังหวัดเชียงใหม่²¹ ดังนั้น จึงถือเป็นความได้เปรียบที่พรรคไทยรักไทยมีบุคลากรที่เป็นผู้ร่างหลักการปกครองประเทศมาเป็นกำลังสำคัญ ในการดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคในระยะแรกของการก่อตั้ง

ฐานเศรษฐกิจของพรรคไทยรักไทย

แน่นอนว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมการเมืองทั้งโดยเปิดเผย และโดยลับ คือ ปัจจัยทุนที่ใช้ในการดำเนินงานทางการเมือง ถือเป็นเรื่องปกติในสังคมการเมืองไทยและสังคมการเมืองแทบทุกที่ในโลก หรือต้องยอมรับหลักการสำคัญประการหนึ่งว่า ระบบการเมืองใน

²⁰ นอกเหนือจากนายอุทัยแล้วยังมี ศ.ดร. คณิต ณ นคร ส.ส.ร. ประเภทผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชนและอดีตอัยการสูงสุด ศ.ดร. ลิขิต ธีรเวคิน ส.ส.ร. ประเภทผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์และอดีตคณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายสามารถ แก้วมีชัย อดีต ส.ส.ร. เชียงราย นายสงวน พงษ์มณี อดีต ส.ส.ร. ลำพูน นางสุนี ไชยรส อดีต ส.ส.ร. หนองบัวลำภู นายวุฒิพงศ์ ฉายแสง อดีต ส.ส.ร. ฉะเชิงเทรา รวมถึงบุคคลใกล้ชิดอย่างนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา อดีต ส.ส.ร.กทม. และนายชานนท์ สุวสิน อดีต ส.ส.ร. จากจังหวัดลำปาง ก็มาเป็นรองเลขาธิการพรรคและผู้อำนวยการพรรคไทยรักไทยตามลำดับ อ้างถึงใน “เช็กชุมกำลังล่าสุดพรรคไทยรักไทย,” มติชนสุดสัปดาห์ (10 พฤศจิกายน 2541):12.

²¹ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์ และคณะ, เส้นทางชีวิต “พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร” (กรุงเทพมหานคร: ปฐมกาล, 2543), น. 39.

ปัจจุบันวางอยู่บนพื้นฐานของ “ธนกิจการเมือง” (Political Finance) ซึ่งชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์²² ได้ให้ความหมายของ ธนกิจการเมือง กล่าวคือ ระบบการเงินที่เกิดขึ้นโดยการได้รับมาและนำไปใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมทางการเมือง (Political Activity) จะรวมถึง การดำเนินการทางการเมืองต่าง ๆ ตั้งแต่การรวมตัวเป็นพรรคการเมือง การบริหารพรรคการเมือง การหาเสียงเลือกตั้ง และการจัดกิจกรรมของกลุ่มหรือพรรคการเมือง ส่วนระบบการเงินของกิจกรรมเหล่านี้ อาจมีที่มาจากภาคเอกชนหรือภาครัฐก็ได้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามลักษณะที่สอดคล้องกับกิจการทางการเมือง แต่ในเบื้องต้นตระหนักกันดีว่าจากสภาวะการเมืองในปัจจุบันของไทยนี้ การเงินที่สำคัญของกิจกรรมทางการเมืองจะอยู่ที่ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นจุดตัดสินใจแพ้ชนะทางการเมือง ทั้งนี้ เพราะพรรคการเมืองไทยยังไม่มีคามเข้มแข็งลงไปถึงระดับพื้นที่อย่างจริงจัง กิจกรรมทางการเมืองด้านอื่นจึงมีน้อย

จากผลการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าเรื่อง “อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจกับพรรคการเมือง”²³ ระบุว่ากลุ่มทุนใหญ่ 8 กลุ่มหลักที่ให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทย ประกอบด้วย

1. กลุ่มคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ได้แก่ กลุ่มธุรกิจสื่อสารและโทรคมนาคม คือ ชินคอร์ปอเรชั่นหรือชินคอร์ป (Shin Corp) และเครือข่ายกว่า 50 บริษัท มูลค่าธุรกิจรวมประมาณ 245,470 ล้านบาท
2. กลุ่มนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ได้แก่ กลุ่มเครื่องมือและอุปกรณ์สื่อสารโทรคมนาคมที่มีชื่อว่า บริษัท เอ็ม-ลิงก์ เอเชียคอร์ปอเรชั่น จำกัด (M-Link) บริษัท วาย ชินวัตร เทเลคอม จำกัด มูลค่าธุรกิจรวมประมาณ 2,160 ล้านบาท
3. กลุ่มนายอดิศักดิ์ โพธารามิก ได้แก่ กลุ่มธุรกิจสื่อสารและโทรคมนาคมที่มีชื่อว่า บริษัท ไทยเทเลโฟน แอนด์ เทเลคอมมิวนิเคชั่น จำกัด หรือ ทีทีแอนด์ที (TT&T) ผู้ซึ่งได้รับสัมปทานโครงการโทรศัพท์พื้นฐานในต่างจังหวัดทั้ง 75 จังหวัด และจัดมินิ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) มูลค่าธุรกิจรวมประมาณ 25,000 ล้านบาท

²² ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, ธนกิจการเมืองกับการปฏิรูปการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543), น. 1.

²³ ศัลยา ประชาชาติ, “บทความพิเศษ : วิจัยร้อน ‘สถาบันพระปกเกล้า’ เปิดดูเงิน ‘อีแต่น-ดาวเทียม’ ทุนต่างพรรคแต่ใจเดียวกัน,” มติชนสุดสัปดาห์ (5-11 กันยายน 2546):16.

4. กลุ่มนายประชา มาลีนนท์ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจสื่อโทรทัศน์วิทยุและสื่อบันเทิงที่มีชื่อว่า บริษัท บีอีซีเวิลด์ (BEC world) จำกัด (มหาชน) และบริษัทในเครือ เช่น บริษัท ซี วี ดี เอนเตอร์เทนเมนต์ จำกัด (มหาชน) มูลค่าธุรกิจรวมประมาณ 48,280 ล้านบาท

5. กลุ่มนายธนินท์ เจียรวนนท์ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจการเกษตรในเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ ซีพี (CP) และกลุ่มธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคมในนามของ เทเลคอมเอเชีย (Telecomasia) เครือข่ายโทรศัพท์มือถือออเรนจ์ (Orange) และสถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก (Cable Television) ในนามของ ยูบีซี (UBC) นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ร้านสะดวกซื้อจากต่างประเทศที่มีสาขามากที่สุดในประเทศไทย คือ เซเว่น-อีเลฟเว่น (7-eleven) รวมไปถึงห้างสรรพสินค้าค้าปลีกและส่งขนาดใหญ่อย่างเทสโก้ โลตัส (Tesco Lotus)

6. กลุ่มนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจผลิตชิ้นส่วนรถยนต์รายใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในนามของบริษัท ชัมมิต ออโตพาร์ท จำกัด (Summit Autopart)

7. กลุ่มนายประยุทธ์ มหากิจศิริ ได้แก่ กลุ่มธุรกิจบริษัท ควอลิตี้ โปรดักส์ (Quality Products) ผู้ผลิตเครื่องดื่มเนสกาแฟ บริษัท ไทยฟิล์ม อินดัสตรี จำกัด และสนามกอล์ฟเลอวูดบางนา

8. กลุ่มนายเจริญ สิริวัฒนภักดี ได้แก่ กลุ่มธุรกิจเครื่องดื่มผสมแอลกอฮอล์ ผู้ผลิตเบียร์ช้าง สุราแสงโสม โดยมีบริษัท เบียร์ไทย (1991) จำกัด บริษัท เบอรัลล์ ยุคเกอร์ จำกัด (มหาชน) และบริษัทอื่นในเครือ มูลค่าธุรกิจรวมประมาณ 100,000 ล้านบาท

จากกลุ่มผู้สนับสนุนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงฐานพลังทางการเงินที่หนาแน่นไปด้วยทุนระดับชั้นนำของสังคมไทยในเวลานั้น และมีความหลากหลาย ทั้งทุนสื่อสารโทรคมนาคม ทุนธุรกิจการเกษตร ทุนอุตสาหกรรม และทุนบริการ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มทุนธนาคาร ทุนธุรกิจท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นทุนเก่า ไม่ได้มีส่วนร่วมกับการสนับสนุนพรรคไทยรักไทยอย่างชัดเจนเท่าใดนัก

อุดมการณ์พรรค

พรรคไทยรักไทยกำหนดแนวคิด **คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน** เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคเสมือนเป็นอุดมการณ์ และเป็นการสื่อสารเพื่อสร้าง

ภาพลักษณ์ของพรรคด้วย โดย ร.ต.อ.ดร. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ เลขานุการพรรคไทยรักไทยคนแรก ได้อธิบายความหมายไว้ ดังนี้²⁴

การคิดใหม่ เป็นการคิดที่อาศัยความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสังคมไทย ผสานกับการมองภาพรวมในระดับประชาคมโลก ตามคำกล่าวที่ว่า “ตาดูดาว หำติดดิน”

การคิดใหม่ เป็นการคิดที่อาศัยพื้นฐานการวิจัยของข้อมูลสารสนเทศ ไม่ใช่อาศัยความเชื่อที่มโนมาย ความรู้สึกที่คับแคบ หรือความเพ้อฝัน ฟุ้งซ่าน

การคิดใหม่ เน้นการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนและทุกระดับของสังคมได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โปร่งใส ทดลองได้ ตรวจสอบได้ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขได้

การคิดใหม่ ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอภาค เท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ เพียงเพราะความแตกต่างทางฐานะเพศ ภาษา ศาสนา หรือวัฒนธรรม

การคิดใหม่ จึงควรเป็นการคิดอย่างเป็นระบบครบวงจร ไม่ใช่การคิดที่ละจุด หรือการคิดเฉพาะแบบเฉพาะกิจ เฉพาะหน้า แบบย่ำปัญหาหรือผลัดวันประกันพรุ่ง เพราะปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน

ในส่วนของการ **ทำใหม่** นั้น มิได้หมายความว่าให้ยกเลิกการทำแบบเดิม ๆ ทั้งหมด โดยก่อนที่จะสนับสนุนหรือยกเลิกการทำอะไรและการทำแบบใดนั้น เราต้องมีการประเมินผล เพื่อให้ทราบว่าทำอะไรได้ผล ทำอะไรไม่ได้ผล เป็นลำดับแรก ถ้าทำแล้วได้ผลดีก็ควรทำต่อไป แต่ถ้าไม่ได้ผลเข้าลักษณะที่ว่า “หลับหูหลับตาทำให้เสร็จ ๆ ไป” ก็ควรคิดหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อทดลองทำในลักษณะโครงการขนาดเล็ก สำหรับศึกษาความเป็นไปได้ ศึกษาความยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง ศึกษาการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ตลอดจนศึกษาความเสี่ยง ความไม่แน่นอนของนโยบายใหม่ ๆ

นอกจากนี้การทำใหม่ยังหมายรวมถึงการทำงาน ที่สร้างทีมงานให้ความสำคัญที่ผลงานรวมทั้งให้เกียรติให้การยกย่องบุคคลที่ทำงานสำเร็จ การทำใหม่ต้องอาศัยความกล้าหาญ ไม่ใช่ความกล้าบ้าบิ่น ความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติหลักของผู้ผู้นำ ที่จะต้องประกอบไปด้วย ปัญญา ข้อมูลและทรัพยากร

²⁴ ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, “บทสัมภาษณ์เลขานุการพรรคไทยรักไทย,” สารพรรคไทยรักไทย (มีนาคม - เมษายน 2542):6-7.

ยิ่งไปกว่านั้นความกล้าคิดใหม่ ความกล้าทำใหม่ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์เฉพาะตัวเฉพาะตน ความประเสริฐอยู่ที่การมุ่งมั่นเพื่อผลอันไพศาล ผลเพื่อปวงชน พรรคไทยรักไทยจึงกล้าประกาศอุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่ซื้อสิทธิ์ ไม่ซื้อเสียง ไม่ทำงานการเมืองเพื่อการแสวงหาลาภยศ ตำแหน่งและประโยชน์ส่วนบุคคล พรรคมุ่งต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้พิสูจน์ตนเองในทางการเมือง แม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะเปิดตัวได้ไม่นาน แต่พรรคมั่นใจว่า อุดมการณ์และจิตใจที่ตรงกัน ทำให้พรรคสามารถดึงบุคคลที่มีคุณภาพจำนวนมากในสังคมไทยให้เข้ามาร่วมกันทำงาน เพื่อฟื้นฟูชาติด้วยการ斬อสาและด้วยความเสียสละ การทำงานในลักษณะเช่นนี้ จะทำให้พรรคเติบโตอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยทุกคนมุ่งมั่นสร้างพรรคไทยรักไทยให้เป็นสถาบันที่มั่นคง เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ของสังคมไทย

นอกจากนั้นแล้วพรรคไทยรักไทย ยังได้ประกาศหลักการในการก่อตั้งพรรค ซึ่งถือเป็นทิศทางในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค กล่าวคือ²⁵

เพราะจุดอ่อนของชาติ คือ ขาดหน่วยงานหรือผู้นำที่บริหารประเทศแบบกลยุทธ จนพาประเทศสู่วิกฤติทางเศรษฐกิจ พรรคไทยรักไทยจึงขอเสนอตัวมาบริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์นำทาง

เพราะจุดอ่อนของชาติ คือ การยึดกฎหมายนำในการแก้ปัญหา พรรคไทยรักไทยจึงขอเสนอให้ใช้หลักการบริหารนำการแก้ปัญหา โดยใช้กฎหมายเป็นเพียงส่วนประกอบและรัฐบาลจะต้องขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก เพราะเราต้องรวมพลังคนไทยด้วยกันเพื่อคนไทยด้วยกัน

เพราะจุดอ่อนของชาติ คือ ขาดการมีส่วนร่วมในการปกครอง พรรคไทยรักไทยจึงขอเสนอกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถในการคิดและมีอิสระในการทำงานสูง ทำงานเป็นทีม ใช้หลักการบริหารแบบผสมผสาน ประนีประนอม แต่กล้าตัดสินใจที่เด็ดขาด โดยยึดประโยชน์ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก

หลังจากนั้น พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร และคณะได้นำชื่อพรรคไทยรักไทย เข้ายื่นจดทะเบียนพรรคต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 สำหรับชื่อพรรคภาษาอังกฤษ ในช่วงแรกใช้ชื่อว่า Thai Patriot Party หรือชื่อย่อว่า TPP หมายถึง พรรคการเมืองที่รักชาติและดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยไม่หวังผลตอบแทน ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น Thai Rak Thai

²⁵ http://www.thairakthai.or.th/trtp/info_party/policy_th.asp?Lib_id=849 [เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 10 ธันวาคม 2548].

Party หรือ TRT และใช้อักษรย่อภาษาไทยว่า “ทรท.”²⁶ ทั้งนี้ในปีแรกที่มีการก่อตั้งพรรคอย่างเป็นทางการนั้น พรรคมีจำนวนสมาชิก 16,793 คน นอกจากนี้แล้วสัญลักษณ์ของพรรคที่ทำหน้าที่เสมือนตราสินค้า (Brand) ก็มีความหมายและมีภาพลักษณ์ที่สะดุดตาต่อผู้พบเห็น (ดู ภาคผนวก ค) อย่างไรก็ตาม พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ได้กล่าวถึงความตั้งใจในการก่อตั้งพรรคและแนวทางในการทำงานของพรรคว่า

“พรรคการเมืองที่เราจะนำเสนอขึ้น คือ พรรคไทยรักไทย ซึ่งหมายความว่าความถึงการรวมพลังความรักของคนไทยทั่วประเทศ เพื่อเสียสละมอบคืนให้แก่แผ่นดิน เพื่อที่พวกเรา จะพร้อมใจกันแก้ไขปัญหาของชาติ ด้วยสติปัญญา ความสามารถ และประสบการณ์ ที่สั่งสมมา แล้วทำการเมืองด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ มอบให้แก่แผ่นดิน ด้วยสำนึก ในแผ่นดินถิ่นเกิดของพวกเรา และด้วยสำนึก ความห่วงใยต่อพี่น้องร่วมชาติที่กำลังประสบปัญหา”²⁷

โครงสร้างพรรค

ในการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยครั้งแรกนั้น พ.ต.ท.ดร. ทักษิณและคณะทั้ง 23 คน วางโครงสร้างพรรคคล้ายกับโครงสร้างบริษัท ที่มีคณะกรรมการบริหารพรรค ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจเด็ดขาดในทุกเรื่องของพรรค ซึ่งคณะผู้ร่วมก่อตั้งนี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่สังคมให้การยอมรับ ซึ่งจากการศึกษาได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของผู้ร่วมก่อตั้งพรรคทั้ง 23 คนว่ามีพื้นฐาน สถานภาพ และบทบาททางสังคม อย่างไร เพื่อทำความเข้าใจในจุดเริ่มต้นของพรรค (ดู ภาคผนวก ข)

การบริหารงานตามโครงสร้างพรรคไทยรักไทย ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับพรรค พ.ศ. 2541 (ฉบับปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 1 พ.ศ. 2541) หมวด 5, 6 โดยโครงสร้างของพรรคแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ สำนักงานใหญ่ สาขาพรรค และคณะกรรมการบริหารภาค ซึ่งการบริหารพรรคประกอบด้วย

²⁶ นิธิภาภา ศิริวัฒน์, Branding พรรคไทยรักไทย กรณีศึกษาสร้างแบรนด์พรรคไทยรักไทย (กรุงเทพมหานคร: เฮลท์แคร์ พลับพลึง, 2546), น. 23.

²⁷ ภูมิธรรม เวชยชัย, จากจังหวะคิดทักษิณ ชินวัตร สู่วาระก้าวพรรคไทยรักไทย (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, 2547), น. 38.

ที่ประชุมใหญ่ เป็นองค์กรสูงสุดของพรรคโดยมีการประชุมสามัญประจำปีและวิสามัญ โดยมี คณะกรรมการบริหารพรรคทำหน้าที่ในการพิจารณากำหนดนโยบาย ออกกฎระเบียบเพื่อปฏิบัติ ตามกฎหมายและข้อบังคับ โดยในระยะเริ่มแรกพรรคไทยรักไทยมีการจัดวางตำแหน่งต่าง ๆ ภายในพรรค ซึ่งสมาชิกพรรคที่มีตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นอดีตนักการเมืองที่เคยทำงานการเมืองใน นามพรรคอื่นมาบ้างแล้ว ขณะที่บุคคลที่มาจากแวดวงอื่นซึ่งถือว่าเป็นหน้าใหม่ทางการเมือง และ เข้ามาร่วมงานกับพรรคไทยรักไทยเป็นครั้งแรก กลับมีตำแหน่งสำคัญภายในพรรคอยู่อย่างประปราย เช่น ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองหัวหน้าพรรค ร.ต.อ.ดร. ปูระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ เลขาธิการพรรค ดร. สิริกร มณีรินทร์ เภรณุกพรรค เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในการจัดตั้งพรรคครั้งแรก โครงสร้างองค์กรของพรรคไทยรักไทยยังไม่ ชัดเจนนัก จวบจนกระทั่งใกล้การเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงจัด โครงสร้างพรรคใหม่ พร้อมทั้งจัดวางตำแหน่งให้กับอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ/หรือ นักการเมืองจากพรรคการเมืองอื่นที่ย้ายเข้ามาในพรรคไทยรักไทย จนในที่สุดตำแหน่งต่าง ๆ ของ พรรคไทยรักไทยในห้วงเวลาที่เตรียมเข้าสู่สถานการณ์การเลือกตั้งก็ชัดเจน กล่าวคือ คณะกรรมการบริหารพรรค จำนวน 53 คน ประกอบด้วยคณะผู้บริหารจำนวน 21 คน และ กรรมการบริหารพรรค จำนวน 32 คน (ดู ภาคผนวก ง)

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2544 - 2547 พรรคไทยรักไทยมีการปรับโครงสร้างภายในพรรค บ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นพรรคที่เกิดขึ้นใหม่ทำให้โครงสร้างพรรคยังไม่ลงตัวนัก กอปรกับการย้ายเข้า และยุบรวมพรรคการเมืองอื่นประการหนึ่ง ทำให้ในที่สุดพรรคจึงมีการปรับโครงสร้างพรรคโดย เฉลี่ยตำแหน่งสำคัญภายในพรรคให้แก่อดีตแกนนำพรรคการเมืองอื่น ดังปรากฏในรูปของผู้บริหาร พรรคไทยรักไทยในปี พ.ศ. 2548 (ดู ภาคผนวก จ)

จากรายชื่อคณะผู้บริหารพรรคตลอดจนตำแหน่งสำคัญภายในพรรคที่ปรากฏ พิจารณาได้ว่าเป็นการจัดวางนักการเมืองคนสำคัญจากพรรคการเมืองอื่นที่เข้ามาร่วมงานกับ พรรคไทยรักไทย ให้มีตำแหน่งที่สำคัญภายในพรรค นอกเหนือไปจากหัวหน้ากลุ่มและ/หรือวังต่าง ๆ ภายในพรรคไทยรักไทยที่ยึดครองตำแหน่งอยู่ตามปกติ โดยเฉพาะในตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคนั้น จะมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันภายในแกนนำพรรค แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลที่ยึดครอง ตำแหน่งรองหัวหน้าพรรคอยู่อย่างต่อเนื่องและยาวนานนั้นมีอยู่ 2 คน คือ นางสุดารัตน์ เกตุราพันธุ์ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2548 ภายในพรรคยังมีการปรับปรุงการทำงาน โดยจัดแบ่งการทำงานของพรรค ให้มีความชัดเจนและเพื่อการดำเนินกิจการทางการเมืองอย่างมี ประสิทธิภาพต่อไป (ดูภาคผนวก ฉ)

สาขาพรรค

สาขาพรรคการเมืองถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพรรคการเมืองตามกฎหมาย โดยมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2541 ได้กำหนดไว้ว่า²⁸ ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคการเมืองต้องดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ห้าพันคนขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนด และมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา โดยหากพรรคการเมืองใดไม่สามารถจัดตั้งสาขาพรรคครบถ้วน (อย่างน้อย 4 สาขา ใน 4 ภาค) ภายในระยะเวลาที่กำหนด ต้องถูกยุบตาม มาตรา 65 (5)

นอกจากความสำคัญในแง่กฎหมายดังกล่าวแล้ว สาขาพรรคการเมืองยังมีความสำคัญต่อพรรคการเมืองในฐานะที่เป็นรากฐานของพรรคการเมือง และเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างสมาชิกกับพรรคการเมืองตลอดจนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนหรือดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคให้แพร่ขยายออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าสาขาพรรคเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม ในข้อเท็จจริงที่ปรากฏพรรคไทยรักไทยนั้นมีสาขาพรรคทั้งหมด 10 สาขาทั่วประเทศ²⁹ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าทึ่งว่า จะแย้งกับคุณลักษณะของพรรคไทยรักไทยที่มักจะกล่าวอ้างถึงการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง แต่ตลอดระยะเวลาการดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคกลับขยายสาขาพรรคออกไปเพียงแค่ 10 สาขาเท่านั้น ทั้งนี้ในเชิงปริมาณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคที่มีมากกว่า 200 คนในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 และมากกว่า 350 คน ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2548 รวมถึงการที่มีประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างเห็นได้ชัด ตลอดจนเงินทุนทั้งที่เป็นส่วนของพรรคและที่ได้รับการจัดสรรจากกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง คณะกรรมการการเลือกตั้งนั้น (ดูตารางที่ 3.1) น่าจะทำให้พรรคมีศักยภาพพอเพียงที่จะขยายสาขา

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พุทธศักราช 2541.

²⁹ ขณะที่พรรคการเมืองอื่นที่พบมากในสังคมการเมืองไทยมีสาขาพรรคเป็นจำนวนมาก เช่น พรรคประชาธิปัตย์ 196 สาขา พรรคชาติไทย 17 สาขา และพรรคมหาชน 32 สาขา. อ้างถึงใน “7 ปี ทรท. ตั้งสาขาแค่ 10 แห่ง,” ประชาชาติธุรกิจ (12 - 15 มกราคม 2549), น. 8.

พรรคให้ครอบคลุมในทุกภูมิภาค และทุกพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองกับพรรคได้อย่างทั่วถึง และเป็นการสร้างความนิยมให้กับพรรคได้อย่างยั่งยืนด้วย แต่ดูเหมือนว่าทางผู้บริหารพรรคไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเร่งขยายสาขาพรรคแต่อย่างใด

ตารางที่ 3.1

ข้อมูลการใช้จ่ายเงินตามแผนงานบริหารสาขาพรรคการเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2547-2548

ลำดับ ที่	พรรค	จำนวน สาขา	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร		งบประมาณที่ดำเนินการ ตามแผนงานบริหารสาขา พรรค	
			ปี พ.ศ. 2547	ปี พ.ศ. 2548	ปี พ.ศ. 2547	ปี พ.ศ. 2548
1	ไทยรักไทย	10	103,548,300	140,775,400	2,026,200	1,600,000
2	ประชาธิปัตย์	196	54,439,400	68,798,400	12,440,000	7,460,000
3	ชาติไทย	17	17,430,700	20,031,200	4,480,000	360,000
4	มหาชน	32	2,868,200	3,847,800	163,000	240,000

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี พรรคไทยรักไทยนั้นมีที่ทำการพรรคแห่งแรกตั้งอยู่ ณ เลขที่ 237/2 ถ.ราชวิถี แขวงจิตจรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทร. 02- 668-2000

และอีกสาขาหนึ่งในกรุงเทพมหานคร คือ สาขานางเลิ้ง เลขที่ 444/1 ถ.นครสวรรค์ แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300 โทร. 02-280-6888

และเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2548 - พฤษภาคม พ.ศ. 2550 พรรคไทยรักไทยย้ายที่ทำการพรรคมาที่อาคารบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยจำกัด (ไอเอฟซีที) เลขที่ 1770 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10320 โทร.02-686-7000 Website : www.thairakthai.or.th และมีสาขาในอีก 10 จังหวัด (ดู ภาคผนวก ข)

การดำเนินกิจการทางการเมือง

จุดเริ่มต้น

การแข่งขันชิงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเป็นทางการครั้งแรกนั้น พรรคไทยรักไทย ประสบความพ่ายแพ้ นั่นคือ การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2543 โดยพรรคไทยรักไทยมีมติส่ง นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ เป็นตัวแทนของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้ง³⁰ ซึ่งถือว่าสนามเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นสนามการเมืองท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการเมืองระดับชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากกรุงเทพมหานครจะมีสถานะภาพเป็นเมืองหลวงแล้ว ยังมีนัยยะถึงความเป็นศูนย์กลางในทุกด้านของประเทศไทย นอกจากนั้น หลังจากที่มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2543 ก็จะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในปี พ.ศ. 2544 เกิดขึ้น จึงกล่าวได้ว่าการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2543 ถือเป็นสนามการเลือกตั้งที่พรรคการเมืองต้องช่วงชิง หรือแม้เพียงแค่อยังกระแสดการตอบรับของประชาชนชาวกรุงเทพมหานครต่อพรรคการเมืองตน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พรรคการเมืองชั้นนำที่มีอยู่ในเวลานั้น ต่างก็ให้ความสนใจและส่งผู้สมัครกันถ้วนหน้า อาทิ พรรคประชาธิปัตย์ส่ง นายธวัชชัย สัจจกุล พรรคชาติพัฒนาส่ง นางปวีณา หงสกุล และพรรคประชากรไทย ส่งนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค ลงสมัคร³¹

ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2543 ปรากฏว่า นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร คนที่ 5 ด้วยคะแนนเสียงที่เป็นประวัติศาสตร์การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร คือ 1,016,096 คะแนน ขณะที่ผู้สมัครจากพรรคไทยรักไทย คือ นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ ได้คะแนน 521,184 คะแนน กระนั้นเพียงแค่ผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2543 นั้น ไม่อาจจะเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่าผู้คนในกรุงเทพมหานครปฏิเสธ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร และพรรค

³⁰ “‘สุดารัตน์’ พ่าย! ไทยรักไทยรัวลิ้ง?”, เนชั่นสุดสัปดาห์ (24-30 กรกฎาคม 2543):16.

³¹ “คะแนน 6 อันดับแรกในการเลือกตั้งผู้ว่าฯ กทม. 23 ก.ค. 2543,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (24-30 กรกฎาคม 2543):10.

ไทยรักไทย เพราะเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2544 ปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้คะแนนเสียงในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก³² ตามที่ปรากฏ

การรณรงค์ทางการเมืองด้วยนโยบาย

นโยบายของพรรคไทยรักไทยในระยะแรกของการก่อตั้ง

ต้องยอมรับประการหนึ่งว่าพรรคไทยรักไทยเป็นพรรคที่มีการจัดทำนโยบายเพื่อใช้ในการรณรงค์หาเสียงกับประชาชนอย่างเป็นทางการและชัดเจนเป็นพรรคแรก ๆ ซึ่งพรรคได้เสนอแนวนโยบายหลักที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม สามารถจัดแบ่งได้ ดังนี้³³

1. **นโยบายด้านเศรษฐกิจ** พรรคไทยรักไทยได้มีการวางนโยบายทางเศรษฐกิจโดยต้องการที่จะปรับเปลี่ยนโครงสร้างในการดำเนินนโยบายการเงิน การคลัง โดยกำหนดความคิดหลักด้านเศรษฐกิจของพรรคไทยรักไทย สรุปเป็น 3 ยุทธศาสตร์ คือ³⁴

1.1 **ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียงในภาคชนบท** โดยหวังว่า ระบบเศรษฐกิจนี้จะทำให้ชุมชนในชนบทกลับมาเข้มแข็งอีกครั้งเพื่อเป็นฐานรองรับคนในภาคชนบท และเป็นต้นทุนทางสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป การฟื้นฟูเศรษฐกิจพอเพียงในภาคชนบทที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือ นโยบายการพักชำระหนี้เกษตรกร และการตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง การแก้ปัญหาที่ดินทำกิน การพัฒนาแหล่งน้ำ การทำให้พืชผลได้ราคา พึ่งพาตนเอง และเป็นโอกาสสะสมทุนไปสู่การกินดีอยู่ดีต่อไป

1.2 **ยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูเมือง** เพราะภาคชนบทที่เข้มแข็งจะเป็นตลาดสำคัญภายในประเทศของกลุ่มอุตสาหกรรม โดยเฉพาะที่จะเกิดขึ้นใหม่ในรูปของอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตรกิจการขนาดกลางและย่อม (SME) ในการฟื้นฟูภาคอุตสาหกรรมหรือที่พรรคไทยรักไทย เรียกว่า

³² พรรคไทยรักไทยได้จำนวนที่นั่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร มากถึง 29 ที่นั่ง จาก 37 ที่นั่ง ซึ่งเป็นจำนวนเดียวกันกับเมื่อครั้งที่พรรคประชาธิปัตย์ได้จำนวนที่นั่งในกรุงเทพมหานครมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของพรรค คือ ในการเลือกตั้งเมื่อ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539, อ้างถึงใน “จำนวน ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ จากเดือนกุมภาพันธ์ 2500 - กุมภาพันธ์ 2548,” เอกสารเผยแพร่ พรรคประชาธิปัตย์ (2548).

³³ “กรอบนโยบายหลักพรรคไทยรักไทย,” สารพรรคไทยรักไทย (พฤศจิกายน 2541):2.

³⁴ อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์ และคณะ, เส้นทางชีวิต “พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร” (กรุงเทพมหานคร: ปฐมกาล, 2543), น. 60-61.

ภาคเมื่อนั้น จากนโยบายของพรรคไทยรักไทยที่เน้นไปที่ธุรกิจขนาดกลางและย่อม (SME) เพราะเชื่อมั่นว่าอุตสาหกรรมประเภทนี้จะลดการพึ่งพาต่างประเทศได้ และด้วยความเชื่อมั่นนี้ที่พรรคไทยรักไทยถือเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องเร่งสร้างกลุ่มผู้ประกอบการใหม่ขึ้น โดยกำหนดนโยบายเบื้องต้น คือ

- 1) ยกกระตือรือร้นด้านการนี้ด้วยการจัดตั้งกระทรวงพัฒนาผู้ประกอบการ
- 2) การสร้างวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนการเกิดของผู้ประกอบการใหม่
- 3) เพิ่มโอกาสอยู่รอดของผู้ประกอบการใหม่โดยปรับกฎหมาย ขยายเวลาการปรับโครงสร้างหนี้ให้ธุรกิจขนาดเล็ก ปรับปรุงกฎหมายล้มละลาย เก็บภาษีในอัตราต่ำ เป็นต้น
- 4) ระดมทุนเพื่อการเติบโตของผู้ประกอบการไทยโดยรูปแบบต่าง ๆ เช่น กองทุนรวมทุนในรูปของธนาคาร SME หรือส่งเสริมให้ธุรกิจรายใหญ่ลงทุนในธุรกิจขนาดเล็กรายใหม่ เป็นต้น
- 5) ยกกระตือรือร้นความสามารถผู้ประกอบการไทย โดยรูปแบบต่าง ๆ เช่น การตั้งกองทุนวิจัย ยกกระตือรือร้นสถาบันวิจัย สร้างเครือข่ายผลงานวิจัย ตั้งสถาบันพัฒนาทักษะและนักคิดค้นแบบ เป็นต้น
- 6) ปลุกฝังแนวคิดการประกอบการใหม่ที่สร้างสรรค์และมีนวัตกรรมแก่เด็กและเยาวชน

1.3 การแข่งขันในโลกด้วยสินค้าส่งออก โดยเฉพาะสินค้าแปรรูปเกษตร และการท่องเที่ยวอย่างไรก็ตาม แม้การเน้นในภาค SME ของพรรคไทยรักไทยจะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการนำเงินตราเข้าประเทศ แต่การส่งออกภาคอุตสาหกรรม โดยกำหนดนโยบายเบื้องต้น คือ

- 1) กลับสู่พื้นฐาน ตั้งมั่นบนจุดแข็งของประเทศใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการสร้างความแตกต่างของสินค้าที่ยากต่อการเลียนแบบจากคู่แข่งที่ สามารถดึงดูดใจผู้บริโภคและสร้างมูลค่าเพิ่มในการผลิตสินค้า และบริการที่มีมาตรฐานระดับสากล
- 2) ยุทธศาสตร์ผลิตภัณฑ์เป้าหมายมุ่งเพิ่มพูนมูลค่าด้วยทักษะเน้นส่วนต่างกำไรสูง ที่ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์เกษตรและอาหารแปรรูป ผลผลิตทางเกษตรคุณภาพสูงที่ปลอด GMO สมุนไพรและอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารและสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ
- 3) ระดมสรรพกำลังมุ่งเร่งรัดพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมส่งออกที่เป็นแหล่งรายได้หลัก อาทิ อุตสาหกรรมสิ่งทอและอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มการเจริญเติบโต

4) ตั้งศูนย์รวมความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และแปรรูปสินค้าสร้างช่องทางในการกระจายสินค้าผ่านเครือข่ายการค้าอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E - Commerce

นอกจากนั้นพรรคไทยรักไทยเสนอนโยบายด้านการเงินและการคลัง ดังนี้

2. นโยบายด้านการเงินการคลัง นโยบายพรรคไทยรักไทยในส่วนนี้ให้ความสำคัญกับการเร่งปรับโครงสร้างตลาดการเงินของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ตลาดหลักทรัพย์ ตลาดเงิน และตลาดตราสารหนี้ ให้มีความสมดุล เพื่อสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบการเงินของประเทศโดยสร้างแรงจูงใจ อาทิ³⁵

- 1) การลดภาษี จูงใจให้บริษัทเอกชนเข้าจดทะเบียนกับตลาดหลักทรัพย์
- 2) เพิ่มความหลากหลายในตลาดทุน โดยการกระตุ้นและเพิ่มสิทธิประโยชน์เพื่อนำรัฐวิสาหกิจเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ทดแทนการขายราคาถูกให้แก่ต่างชาติ
- 3) สนับสนุนกิจการขนาดเล็ก โดยเฉพาะกิจการในระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพื้นฐานให้มีโอกาสระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์
- 4) สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ไทยพัฒนาองค์กรเพื่อแข่งขันได้ในตลาดการเงินของโลก และเป็นที่พึ่งของธุรกิจของประเทศ

ส่วนการปรับโครงสร้างหนี้ที่เป็นปัญหาหมักหมมถ่วงรั้งเศรษฐกิจไทยอยู่นั้น พรรคไทยรักไทยเสนอว่าจะต้องกระทำควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ พรรคไทยรักไทยมีวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดย

- 1) ตั้งสถาบันบริหารสินทรัพย์แห่งชาติ เพื่อจัดการซื้อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือ NPL ออกจากธนาคารพาณิชย์อย่างเด็ดขาดในระดับราคาที่เหมาะสม
- 2) แบ่งกลุ่มธุรกิจที่เป็น NPL ตามประเภทและศักยภาพของการสร้างรายได้ให้ประเทศชาติในอนาคต เพื่อจัดวางนโยบายการปรับโครงสร้างหนี้และการปรับโครงสร้างธุรกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละกลุ่ม
- 3) บริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูหนี้

3. นโยบายด้านการเมือง³⁶ พรรคไทยรักไทยมีความต้องการที่จะพัฒนาโครงสร้างส่วนกลางทางการเมืองโดยพัฒนาสถาบันการเมืองที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่าง โครงสร้างพื้นฐาน

³⁵ ภูมิธรรม เวชยชัย, จากจังหวัดคิดทักษิณ ชินวัตร สู่จังหวัดก้าวพรรคไทยรักไทย, น. 52-53.

³⁶ “กรอบนโยบายหลักพรรคไทยรักไทย,” สารพรรคไทยรักไทย (พฤศจิกายน 2541):3.

ทางการเมืองกับโครงสร้างส่วนบนทางการเมือง คือ สถาบันพรรคการเมืองและสถาบันข้าราชการ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนบทบาทของสถาบันสื่อมวลชน ให้เป็นสถาบันที่เข้มแข็ง

4. นโยบายด้านการบริหาร พรรคไทยรักไทยมีเจตนารมณ์ที่มุ่งจะปฏิรูประบบราชการ ปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารในลักษณะของการปกครอง มาเป็นการบริหารราชการในเชิงของการพัฒนา เพื่อให้ระบบราชการมีขนาดเล็กลง มีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการดำเนินงานมากขึ้น

พรรคไทยรักไทยมีจุดเด่นของนโยบายที่แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ก็คือ มีการนำเสนอนโยบายเร่งด่วน 11 ประการหรือที่เรียกว่า “วาระแห่งชาติ 11 ประการ” เพื่อแสดงความพร้อมว่า หากได้รับการเลือกตั้งให้เป็นรัฐบาล สามารถนำนโยบายนี้ไปปฏิบัติได้ทันที³⁷

วาระแห่งชาติที่ 1 : พัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน และตลาดตราสารหนี้

วาระแห่งชาติที่ 2 : ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจควบคู่กับปรับโครงสร้างหนี้

วาระแห่งชาติที่ 3 : สร้างรายได้แก่ปัญหาคนตกงาน

วาระแห่งชาติที่ 4 : พัฒนาชีวิตเกษตรกรไทย

วาระแห่งชาติที่ 5 : การศึกษาสร้างคนสร้างชาติ

วาระแห่งชาติที่ 6 : ต่อสู้ ขจัดภัยยาเสพติด

วาระแห่งชาติที่ 7 : ประกาศสงครามกับคอรัปชั่น

วาระแห่งชาติที่ 8 : พลิกโฉมบริการสาธารณสุข

วาระแห่งชาติที่ 9 : สร้างครอบครัวเข้มแข็ง เพิ่มบทบาทสตรีทางการเมือง

วาระแห่งชาติที่ 10 : แปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อประโยชน์สูงสุดของชาติ

วาระแห่งชาติที่ 11 : วางยุทธศาสตร์ภูมิภาคใหม่

นอกจากนี้ทั้ง 11 วาระ ได้ปรับเปลี่ยนให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ กันออกไป เช่น วาระแห่งชาติ สำหรับภาคเหนือ สำหรับภาคอีสาน และเรื่องอื่น ๆ ตามแต่ฝ่ายรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจะวางแผนงานไว้

³⁷ โดยประกาศในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ. 2543 เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2543 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต อ้างถึงใน ภูมิธรรม เวชยชัย, จากจังหวัดคิดทักษิณ ชินวัตร สู่อำนาจก้าว พรรคไทยรักไทย (กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, 2547), น. 51-59.

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาใน 11 วาระแห่งชาติ จะพบว่า ส่วนใหญ่เน้นไปในเรื่อง การฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตลอดจนไปถึงการกำหนดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจในอนาคต ซึ่งล้วนแล้วแต่ เป็นสิ่งที่ถูกจับตามองจากสังคมไทยในสภาพที่ยังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจซบเซา

เมื่อใกล้การเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยปรับแผน การรณรงค์หาเสียงด้วยการรวบรวมนโยบายต่าง ๆ เหล่านี้ไว้เป็นชุดของนโยบาย และทำการรณรงค์ หาเสียงด้วยการประกาศสงคราม 3 เรื่องด้วยกัน กล่าวคือ³⁸

ประกาศสงครามกับยาเสพติด กล่าวคือ พรรคไทยรักไทยจะป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยยึดหลักผู้เสพ คือ ผู้ป่วย ผู้ค้า คือ อาชญากร ซึ่งจะมีมาตรการดำเนินการ ดังนี้

1. การกำหนดบทลงโทษอย่างรุนแรง รวมทั้งดำเนินการจัดตั้งศาลพิเศษเพื่อเร่งรัด การพิจารณาคดียาเสพติด

2. ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการปราบปรามยาเสพติดบริเวณชายแดนอย่างต่อเนื่อง

3. ร่วมมือกับหน่วยทหารเสนารักษ์ เพื่อจัดค่ายบำบัดผู้ป่วยที่ติดยาเสพติดให้มีโอกาส ฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจเพื่อกลับคืนสู่สังคมต่อไป

4. จะส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็ก และเยาวชนมีกิจกรรมพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพใจ และห่างไกลยาเสพติด

ประกาศสงครามกับการคอร์รัปชัน กล่าวคือ คอร์รัปชันเป็นปัญหาร้ายแรงที่บ่อนทำลาย การพัฒนาประเทศมาช้านาน หากสามารถลดคอร์รัปชันได้เพียงครึ่ง ประเทศก็จะเจริญขึ้น ดังนั้น พรรคไทยรักไทยจะดำเนินการดังนี้

1. ดำเนินการอย่างเฉียบขาดกับผู้บริหารภาครัฐทุกระดับที่คอร์รัปชัน พร้อมปรับปรุง กระบวนการยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินการเอาผิดได้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้เห็นผลทันตา

2. เพิ่มความเข้มแข็งของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยการจัดสรรงบประมาณ และให้อิสระอย่างแท้จริง

3. ปฏิรูปพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดงบประมาณ เพื่อปิดกั้นโอกาสในการคอร์รัปชัน

³⁸ อธิวัฒน์ ทวีทรัพย์ไพฑูรย์ และคณะ, เส้นทางชีวิต “พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร”, น. 61-66.

4. จัดตั้ง ป.ป.ช. ภาคประชาชน เพิ่มการให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประกาศสงครามกับความยากจน กล่าวคือ พรรคไทยรักไทยเชื่อว่า “ความยากจน คือ ศัตรูของประชาชน” เป็นเหตุให้ประชาชนประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในครัวเรือน หากมีจำนวนคนยากจนเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยเหตุนี้ พรรคไทยรักไทย จึงขอประกาศทำสงครามกับความยากจนให้สิ้นซาก

นโยบายพรรคไทยรักไทย ในการเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ 2548

พรรคไทยรักไทยสรุปผลการดำเนินการในฐานะรัฐบาลที่ผ่านมา 4 ปี และนำเสนอ นโยบายที่จะปฏิบัติต่อไปอีก 4 ปี ภายใต้การรณรงค์ที่ชื่อ “4 ปี ซ่อม 4 ปี สร้าง” ซึ่งมีความหมาย ดังนี้³⁹

4 ปีซ่อม ความหายนะจากวิกฤติ 4 ปี สร้างชาติให้แข็งแกร่งและยั่งยืน

1. ซ่อมเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง

- 1.1 ผลิตรถยนต์มวลรวมประชาชาติ (จีดีพี) เพิ่มขึ้น 1.7 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้น 34.7%
- 1.2 คืนหนี้ IMF ก่อนกำหนด 2 ปี คืนศักดิ์ศรีให้ประเทศชาติและประชาชน
- 1.3 เงินทุนสำรองระหว่างประเทศ เพิ่มขึ้น 12,602 ล้านดอลลาร์ และเงินคงคลัง

เพิ่มขึ้น 3 เท่า

- 1.4 ดัชนีตลาดหุ้นเพิ่มขึ้น 357 จุด มูลค่าตลาดรวม 4 ล้านล้านบาท
- 1.5 ส่งออกเพิ่มขึ้น 1.1 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 40.7%

2. ซ่อมรายได้ภาคประชาชนให้เพิ่มขึ้น

- 2.1 เศรษฐกิจขยายตัวประชาชนมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น 24,102 บาทต่อปี เพิ่มขึ้น
- 2.2 ประชาชนมีงานทำเพิ่มขึ้น 4.8 ล้านตำแหน่งใน 4 ปี เพิ่มขึ้น 15.3%

30%

³⁹ เอกสารเผยแพร่พรรคไทยรักไทย : 4 ปีซ่อมความหายนะจากวิกฤติ 4 ปี ซ่อมชาติให้แข็งแกร่งและยั่งยืน (กรุงเทพมหานคร: พรรคไทยรักไทย, 2547).

3. ซ่อมราคาสินค้าเกษตรให้ดีขึ้น

3.1 ข้าวหอมมะลิขายได้ราคาสูงสุดถึง 9,315 บาทต่อตัน

3.2 ยางพาราขายได้ราคาสูงขึ้น 25 บาทต่อกิโลกรัม จาก 21 บาทต่อกิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2543 เป็น 46 บาทต่อกิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2547

3.3 ปาล์มราคาสูงขึ้นอีก 1.50 บาท จาก 1.83 บาทต่อกิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2543 เป็น 3.37 บาทต่อกิโลกรัม ในปี พ.ศ. 2547

4. ซ่อมคุณภาพชีวิตคนไทยให้ดีขึ้น

4.1 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค สร้างสุขภาพดีให้คนไทย 46 ล้านคน

4.2 กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ช่วยสร้างรายได้ให้คนไทย 13 ล้านคน

4.3 โครงการพิกัดนี้เกษตรกรรายย่อย เกษตรกร 2.3 ล้านคนได้ประโยชน์

4.4 โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) สร้างรายได้ปีละกว่า 40,000 ล้าน

บาท

4.5 จัดสรรงบ เอส, เอ็ม, แอล จะดำเนินการให้ครบ 80,000 หมู่บ้านทั่วประเทศ

4 ปี สร้างชาติให้แข็งแกร่งและยั่งยืน

1. คาราวานแก่น บุกทุกหลังคาเรือน ให้ความรู้และให้ทักษะเพื่อมีงานทำ

2. คาราวานเสริมสร้างเด็ก บุกทุกบ้าน ให้ความรู้ในการเลี้ยงลูกเพื่อเติบโตอย่างมี

คุณภาพ

3. โครงการ เอส พี วี เกษตรกรกู้สร้างอาชีพ ใช้หนี้คืนด้วยผลผลิต แต่ได้กำไรเป็นเงิน

4. แปลงกองทุนหมู่บ้านที่มีความพร้อมให้เป็นธนาคารหมู่บ้าน

5. จัดสรรงบ เอส, เอ็ม, แอล ให้ทุกหมู่บ้านและชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีงบประมาณ

แก้ปัญหาของท้องถิ่นด้วยตนเอง

6. จัดสรร 2 ล้านตัว กระจายสู่เกษตรกรที่อยากเลี้ยงวัวทั่วประเทศ

7. ชุดบ่อเก็บน้ำ 1,260 คิวบิกเมตร ให้เกษตรกรอย่างทั่วถึงเพียงจ่ายบ่อละ 2,500 บาท

8. ลูกหลานไทยเรียนไม่ต้องจ่ายจนถึงมหาวิทยาลัย จบแล้วค่อยผ่อนใช้คืนเมื่อมีงานทำ

9. ติดคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ทุกโรงเรียนทั่วประเทศ

10. ผู้ที่มีรายได้ต้องมีบ้านเป็นของตนเอง บ้านในชุมชนแออัด จะเปลี่ยนเป็นบ้าน

มั่นคง

11. จัดสรรงบ 1 ล้านล้านบาท สร้างระบบรถไฟฟ้า ทั้งใต้ดินบนดิน เพื่อเชื่อมกรุงเทพฯ

และปริมณฑล

และเมื่อนำมาปรับใช้กับกระบวนการรณรงค์หาเสียง นโยบายและ/หรือสิ่งที่พรรคให้สัญญาต่อประชาชน จึงจำเป็นต้องกระชับ เข้าใจง่าย ไม่เยิ่นเย้อ ซึ่งจากการรณรงค์เลือกตั้งชุด 4 ปี ช่อม 4 ปีสร้าง แล้วพรรคไทยรักไทยจึงนำคำประกาศของหัวหน้าพรรคมารวบรวมจัดหมวดหมู่เป็นนโยบายในชุดที่เรียกว่า “สร้างโอกาส 5 ประการ” นั่นคือ⁴⁰

1. สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ
 - 1.1 ให้คนไทยสร้างฐานะ แปลงสินทรัพย์เป็นทุน มีแผนลอย มีที่ดินทำกิน
 - 1.2 หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ สร้างโอกาสในการขายสินค้าและบริการ
2. สร้างโอกาสให้ประเทศ
 - 2.1 4 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
 - 2.2 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค
3. สร้างโอกาสให้ทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชน
 - 3.1 เพิ่มอำนาจประชาชนในการพัฒนาและแก้ปัญหาด้วยโครงการ SML (งบประมาณของชุมชนและหมู่บ้าน) เพื่อให้ประชาชนมีงบประมาณแก้ปัญหของท้องถิ่นด้วยตนเอง
 - 3.2 ให้โอกาสประชาชนมีบ้านเป็นของตนเองบ้านในชุมชนแออัดจะเปลี่ยนเป็นบ้านมั่นคง
4. สร้างโอกาสทางปัญญา
 - 4.1 ลูกหลานไทยเรียนไม่ต้องจ่ายจนถึงมหาวิทยาลัย จบแล้วค่อยผ่อนใช้คืนเมื่อมีงานทำคาราวานเสริมสร้างเด็ก บุกทุกบ้าน ให้ความรู้ในการเลี้ยงลูกเพื่อเติบโตอย่างมีคุณภาพ
 - 4.2 สร้างโอกาสสังคมคุณภาพ
 - 4.3 สร้างรถไฟฟ้าทั้งใต้ดินบนดิน
 - 4.4 พัฒนาและขยายโรงเรียน โรงพยาบาล สู่มาตรฐานที่ดีขึ้น
 - 4.5 ลดภาษีให้ลูกกตัญญูที่เลี้ยงดูพ่อแม่ รวมทั้งพ่อตาแม่ยาย

ทั้งหมดนี้ถูกกำกับด้วย “ขอรับใช้พี่น้องประชาชนอีกสมัยเพื่อวางระบบเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งสร้างสังคมให้มั่นคง และระบบราชการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่ออนาคตลูกหลานไทย เลือกคน เลือกพรรค เลือกไทยรักไทย” และพรรคไทยรักไทยก็นำเสนอนโยบายสร้างโอกาส 5 ประการ เป็นธงนำในการเลือกตั้ง ผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างครบวงจรทันที

⁴⁰ เอกสารเผยแพร่พรรคไทยรักไทย : สร้างโอกาส 5 ประการ (กรุงเทพมหานคร: พรรคไทยรักไทย, 2547).

พัฒนาการทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย

สำหรับสิ่งที่บ่งชี้ถึงพัฒนาการของพรรคไทยรักไทยได้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ การขยายขนาดของพรรคการเมือง โดยจากการศึกษาพบว่า การขยายขนาดของพรรคไทยรักไทยนั้น ปัจจัยหลักมาจากการที่นักการเมืองและ/หรือนักเลือกตั้งจากพรรคการเมืองอื่นเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย ทั้งที่มาในลักษณะการมาทั้งพรรค มาเป็นกลุ่มการเมือง และในลักษณะปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ พัฒนาการที่น่าเสนอนั้นมิได้มีเพียงแค่การเข้ามาร่วมงานกับพรรคไทยรักไทยเท่านั้น หากแต่มีการจากไปของสมาชิกพรรคไทยรักไทยคนสำคัญบ้างตามสมควร ซึ่งการอธิบายถึงพัฒนาการของพรรคไทยรักไทยนี้ ได้จัดแบ่งพัฒนาการของพรรคออกเป็น 2 ระยะด้วยกัน กล่าวคือ ระยะแรกก่อตั้งพรรค พ.ศ. 2541 - 2543 และระยะที่ 2 พ.ศ. 2544 - 2548 ดังนี้

1. พัฒนาการด้านการรวมกลุ่มทางการเมือง

ระยะแรก พ.ศ. 2541 - 2543

จากการก่อตั้งพรรคของคณะบุคคล 23 คน พรรคไทยรักไทยพยายามที่จะเชื้อเชิญบุคคลผู้มีชื่อเสียงจากหลากหลายวงการเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย เริ่มต้นด้วยการเปิดตัวคณะผู้ก่อตั้งที่สังคมให้การยอมรับหลายคนด้วยกัน เช่น ดร. คณิต ญ นคร ร.ต.อ.ดร. ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รวมถึงการเปิดโอกาสให้นักวิชาการผู้พิพากษาสายตาย่าง รศ. วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เข้าร่วมเป็นผู้ก่อตั้งพรรคด้วย ยิ่งทำให้ภาพลักษณ์ของพรรคในการเปิดกว้างแก่บุคคลทุกประเภทได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น และพ.ต.ท.ดร. ทักษิณ เคยเปิดเผยถึงการก่อตั้งพรรคใหม่ว่า⁴¹ พรรคจะประกอบด้วย นักเคลื่อนไหว นักวิชาการ นักธุรกิจ และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และพรรคจะมีคนรุ่นใหม่เป็นหลัก ทั้งย้ำว่าพรรคจะไม่มีารซื้อ ส.ส. จากพรรคอื่นเข้าร่วมด้วย และไม่รับ ส.ส. ที่มาเป็นกลุ่ม เพราะไม่ต้องการให้เกิดความแตกแยกและป้องกันการต่อรอง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นที่ประจักษ์ชัดก็คือ บรรดานักการเมืองและ/หรือนักเลือกตั้งต่างพากันสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยเป็นจำนวนมาก

⁴¹ “พรรคใหม่ ‘ทักษิณ’ อดีต ส.ส. ส.ส.ร. อื้อ,” ไทยโพสต์ (25 ธันวาคม 2540), น. 3.

จากการศึกษาพบว่าในช่วงก่อนมีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 นั้น พรรคไทยรักไทยมีอดีตรัฐมนตรีสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จากสภาชุดเดิมก่อนที่จะมีการยุบสภา กว่า 150 คน ที่แสดงเจตจำนงว่าพร้อมที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคไทยรักไทย โดยอดีตรัฐมนตรีสภาผู้แทนราษฎรเหล่านี้โยกย้ายมาจากพรรคความหวังใหม่ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย พรรคเอกภาพ และพรรคพลังธรรม

นอกจากนี้แล้ว ภายในพรรคไทยรักไทยช่วงแรกเริ่ม ประกอบด้วย กลุ่ม ก๊วน ก๊ก และ/หรือ วั่ง ทั้งที่อยู่ในกลุ่มแรกเริ่ม อาทิ กลุ่มทักษิณ ประมาณ 130 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้ก่อตั้งพรรค กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มข้าราชการ กลุ่ม อดีต ส.ส. กทม. อดีต ส.ส. ภาคกลาง - ภาคเหนือ และ ส.ส. ใหม่ จากภาคอีสาน สามารถจำแนกกลุ่มการเมืองในพรรคไทยรักไทย ในระยะแรก ได้ดังนี้⁴²

1. กลุ่มพลังธรรม หรือกลุ่มพลังไทย มี นางสุดารัตน์ เกตุราพันธุ์ นางอรทัย ฐานะจาโร นพ.กระแส ชนะวงศ์ นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ นายพินิจ จันทรสมบูรณ์ ดร. สฤต สันติเมทนีดล นายอุดมเดช รัตนเสถียร พ.อ.วินัย สมพงษ์ นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ และนายอริสมันต์ พงศ์เรืองรอง เป็นต้น สมาชิกกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็น อดีต ส.ส. กทม. และ อดีต ส.ส. จังหวัดอื่นในนามของพรรคพลังธรรม เคยร่วมงานกับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรมมาก่อน⁴³

2. กลุ่มวังน้ำเย็น ของนายเสนาะ เทียนทอง มีสมาชิกส่วนใหญ่มาจากพรรคความหวังใหม่ อาทิ นายกรีฑ กรงเพชร (มหาสารคาม)⁴⁴ นายเกรียง กัลป์ตินันท์ (อุบลราชธานี) นายชูชาติและนายชูชีพ หาญสวัสดิ์ (ปทุมธานี) นายวิทยาและนายสุรนันท์ เทียนทอง (สระแก้ว) นายชูวิทย์ พิทักษ์พรพลลภ (อุบลราชธานี) นายสุพล ฟองงาม (อุบลราชธานี) นายนิรันดร์ นาเมืองรักษ์ (ร้อยเอ็ด) นายสรอรรถ กลิ่นประทุม (ราชบุรี) เป็นต้น

⁴² “อนุศีกสิปทิด ไทยรักไทย,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (4-10 กันยายน 2543):12.

⁴³ เป็นที่ทราบกันดีว่า พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เป็นบุคคลแรกที่ชักชวน พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ให้เข้ามาในแวดวงการเมืองอย่างเต็มตัว โดยให้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในสมัย นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย ก่อน พล.ต.จำลองจะมอบตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมให้ในเวลาต่อมา. อ้างถึงใน อธิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูรย์ และคณะ, เส้นทางชีวิต “พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร”, น. 36.

⁴⁴ เครื่องหมายวงเล็บที่มีชื่อจังหวัดปรากฏอยู่ หมายถึง จังหวัดที่บุคคลนี้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.

3. กลุ่มกิจสังคม 1 นายสุวิทย์ คุณกิตติ (ขอนแก่น) นางมุกดา พงษ์สมบัติ (ขอนแก่น) นายปิยะ อังกินันทน์ (เพชรบุรี) นายระวี หิรัญโชติ (ร้อยเอ็ด) และนายณรงค์เลิศ สุรพล (ขอนแก่น)⁴⁵ กลุ่มกิจสังคม 2 มี นายสมศักดิ์ เทพสุทิน (สุโขทัย) นายพลกฤษณ์ หงษ์ทอง (อยุธยา) นายชูศักดิ์ แอกลง (สุรินทร์) นายสุชาติ โชคชัยวัฒนากร (มหาสารคาม) เป็นต้น

4. กลุ่มอิสระกลุ่มนี้เป็นอดีต ส.ส. ที่ย้ายมาจากพรรคการเมืองเดิมโดยอาจจะมาลักษณะบุคคล หรือรวมกลุ่มขนาดเล็ก ดังนี้

พรรคความหวังใหม่ (โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับกลุ่มวังน้ำเย็น) อาทิ นายจาตุรนต์ ฉายแสง (ฉะเชิงเทรา) นายอดิศร เพียงเกษ (ขอนแก่น) นายสำเภา ประจวบเหมาะ (ประจวบคีรีขันธ์) นายอุดมศักดิ์ ทั้งทอง (ประจวบคีรีขันธ์) นายวราเทพ รัตนากร (กำแพงเพชร) นายเรืองวิทย์ ลิกค์ (กำแพงเพชร)

พรรคชาติไทย อาทิ นพ.จตุรงค์ เพ็งนรพัฒน์ (ศรีสะเกษ) นายชาติรี พิริยะกิจไพบูลย์ (อุบลราชธานี) น.ท.เดชา สุขารมณ์ (กาญจนบุรี) นายบุญชู ตีรทอง (ลำปาง) นายวาสิต พยัคฆบุตร (ลำปาง) นายปองพลและนายวีระพล อดิเรกสาร (สระบุรี)

พรรคชาติพัฒนา อาทิ นายจำลอง ครุฑขุนทด (นครราชสีมา) นายพินิจ จันทรสุรินทร์ (ลำปาง) นายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ (อุบลราชธานี) นายโสภณ เพชรสว่าง (บุรีรัมย์) นายยิ่งพันธุ์ มนะสิการ (พิษณุโลก) นายพรศักดิ์ เจริญประเสริฐ (ศรีสะเกษ)

พรรคประชาธิปไตย อาทิ นายสมชาย สุนทรววัฒน์ (สระบุรี) นายจักรพันธุ์ ยมจินดา (กทม.) นายยงยุทธ ดิยะไพรัช (เชียงราย) นายเสริมศักดิ์ การุญ (ระยอง) นายชรินทร์ พุทธิพน (เชียงใหม่) นายทวี ไกรคุปต์ (ราชบุรี) และนางลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พะเยา)

พรรคเอกภาพ คือ นายไชยยศ และนายไชยา สะสมทรัพย์ (นครปฐม)

พรรคประชากรไทย คือ นางลลิตา ฤกษ์สำราญ (กทม.)

พรรคเสรีธรรม คือ นายทนต์ศักดิ์ เล็กอุทัย (อุดรธานี)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มบุคคลที่สังกัดการเมืองไทยเรียกว่าเป็น “คนเดือนตุลา” หลายคนเข้าร่วมงานกับพรรคไทยรักไทย อาทิ นายประพัฒน์ (แซ่จั่ว) ปัญญาชาติรักษ์ นพ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ดี นพ.พรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช นายภูมิธรรม เวชยชัย นายสุธรรม แสงประทุม นายอดิศร เพียงเกษ นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นต้น

⁴⁵ “กิจสังคมเข้าร่วมไทยรักไทย,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (28 สิงหาคม - 3 กันยายน 2543):9.

แน่นอนว่าบทบาทที่เพิ่มขึ้นของเหล่านักการเมืองและ/หรือนักเลือกตั้งเหล่านี้ ทำให้กลุ่มการเมืองที่เป็นนักการเมืองโดยเฉพาะในพรรคขยายใหญ่ขึ้น จนเสมือนว่าเบียดบังความสำคัญของกลุ่มอดีตข้าราชการ นักวิชาการ และกลุ่มอื่นไปในที่สุด

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2544 - 2548

เริ่มต้นที่ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมากเป็นอันดับ 1 จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยเชิญพรรคเสรีธรรม พรรคความหวังใหม่ และพรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาล ซึ่งการจัดตั้งรัฐบาลและการรวมกลุ่มของพรรคฝ่ายค้าน มีดังนี้ (ดูตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2

จำแนกพรรคการเมืองและจำนวน ส.ส. ในการจัดตั้งรัฐบาลและฝ่ายค้าน ปี พ.ศ. 2544

รัฐบาล		ฝ่ายค้าน	
พรรค	จำนวน ส.ส.	พรรค	จำนวน ส.ส.
ไทยรักไทย	248	ประชาธิปัตย์	128
ชาติไทย	41	ชาติพัฒนา	29
ความหวังใหม่	36	ราษฎร	2
เสรีธรรม	14	กิจสังคม	1
-		ถิ่นไทย	1
รวม	339		161

ที่มา : มติชน (26 มกราคม 2548), น. 3.

รัฐบาลผสม 4 พรรคภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย มีเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรถึง 339 เสียง ถือว่าเกินกึ่งหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎร สามารถที่จะดำเนินกิจการทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องพะว้าพะวงอยู่แต่กับปัญหาทางการเมือง อย่างไรก็ตาม จากความคิดของ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ที่ต้องการจะทำให้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยมีเสถียรภาพมากขึ้น ดังนั้น จึงเริ่มกระบวนการสร้างความมีเสถียรภาพทางการเมือง ด้วยการเสนอ

ให้สมาชิกพรรคและพรรคร่วมรัฐบาลเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย โดยมีรายละเอียดและลำดับขั้นตอน ดังนี้

พรรคเสรีธรรม

การประชุมเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 เป็นการประชุมใหญ่สามัญครั้งที่ 1 /2544 ของพรรคไทยรักไทย ซึ่งที่ประชุมใหญ่มีมติในการรับสมาชิกพรรคเสรีธรรมทั้งหมด 14 คนเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทยอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งส่งเรื่องให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง และส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญมีมติยุบพรรคเสรีธรรม โดยนายประจวบ ไชยสาส์น อดีตหัวหน้าพรรคเสรีธรรม และนายพินิจ จารุสมบัติ อดีตที่ปรึกษาพรรคเสรีธรรม ได้ร่วมแถลงข่าวกับ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ถึงการยุบรวมพรรคเสรีธรรมเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย ความเป็นมา⁴⁶ การรวมพรรคเนื่องจากต้องการทำงานในการแก้ไขปัญหาของชาติและของประชาชนร่วมกัน โดย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ กล่าวถึงแนวโน้มของพรรคการเมืองไทยในอนาคตว่า ในประเทศที่พัฒนาระบอบประชาธิปไตยจะมีการเมืองจะชัดเจนในรูปแบบแนวทาง 2 ขั้ว และการรวมพรรคนั้นไม่ได้รวมเพื่อให้ได้ 300 เสียงขึ้นไปเท่านั้น แต่จะทำให้การเมืองเข้มแข็งด้วย

พรรคความหวังใหม่

23 เมษายน พ.ศ. 2545 ณ ที่ทำการพรรคไทยรักไทย อาคารชินวัตร 3 จัดพิธีต้อนรับสมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่มีมติยุบพรรครวมกับพรรคไทยรักไทย การประกาศยุบพรรคความหวังใหม่นั้น พล.อ.ชวลิต ให้เหตุผลว่า ด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ที่จะมารวมกับพรรคไทยรักไทยให้เป็นหนึ่งเดียว เป็นความปรารถนาของตนที่จะร่วมสร้างพรรคการเมืองที่มั่นคง โดยจะเป็นฐานให้กับผู้นำที่มีความสามารถเช่น พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ในการทำงานเพื่อชาติต่อไป

ขณะที่ นายเสนาะ เทียนทอง อดีตเลขาธิการพรรคความหวังใหม่ และประธานที่ปรึกษาพรรคไทยรักไทย กล่าวว่า ตนเคยบั้นทั้ง พล.อ.ชวลิต และ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นจุดสูงสุดในชีวิตแล้ว แต่เมื่อทั้งสองพรรคมารวมกันก็ถือเป็นประโยชน์สูงสุดของแผ่นดินและภารกิจของ ส.ส. ทุกคนที่ต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวทำงานเพื่อบ้านเมือง⁴⁷

⁴⁶ “ไทยรักไทยดูดเสรีธรรม กอดหัว ปชป. ค้านตลอดชีพ,” ข่าวหุ้น (16 กรกฎาคม 2544), น. 16

⁴⁷ “ฝนตกชุกหมูไหล ความ.เฮร่วม ทรท. ปู เชื้อรับ สุวัชร,” ไทยโพสต์ (24 เมษายน 2545), น. 12.

อย่างไรก็ดี มีสมาชิกพรรคความหวังใหม่บางคนที่ไม่ไปเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทย อาทิ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ซึ่งกลับไปฟื้นฟูพรรคมวลชน พ.ท.(หญิง) จุฑิยา รังสิตพล ที่เข้าพรรคประชาธิปัตย์ และนายชิงชัย มงคลธรรม ไปจดทะเบียนตั้งพรรคความหวังใหม่ขึ้นอีกครั้ง

กลุ่มชลบุรี และบุรีรัมย์ จากพรรคชาติไทย

23 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 นายสนธยา คุณปลื้ม เลขาธิการพรรคชาติไทย นายเนวิน ชิดชอบ รองหัวหน้าพรรคชาติไทย พร้อมด้วย ส.ส. พรรคชาติไทย จำนวนประมาณ 10 คน สมัครเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของพรรคไทยรักไทย ภายหลังจากลาออกจากพรรคชาติไทย โดยนายสนธยา คุณปลื้ม อดีตเลขาธิการพรรคชาติไทย กล่าวถึงการลาออกจากพรรคชาติไทยในครั้งนี้ว่า⁴⁸ การย้ายพรรคมุ่งประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งประชาชนในพื้นที่ก็เรียกร้องให้ไปอยู่พรรคไทยรักไทย ยืนยันย้ายพรรคครั้งนี้ไม่มีเรื่องส่วนตัว และไม่เกรงว่าหากเข้าไปอยู่พรรคไทยรักไทยแล้วจะถูกลดบทบาทลงแต่อย่างใด

พรรคชาติพัฒนา

28 สิงหาคม พ.ศ. 2547 นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา⁴⁹ ประกาศยุบพรรคอย่างเป็นทางการหลังจากที่ประชุมใหญ่สามัญของพรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ 156 เสียงในการยุบรวมกับพรรคไทยรักไทย โดยนายสุวัจน์ ให้เหตุผลว่า การยุบพรรคเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกและมีเสียงเรียกร้องจากประชาชนโดยเฉพาะชาวนครราชสีมาที่ต้องการให้ไปช่วย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ทำงาน ทั้งนี้ ก่อนหน้านั้น นายกร ทัพพะรังสี หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาคนที่ 2 ได้ลาออกจากที่ปรึกษาพรรคชาติพัฒนาเพื่อไปเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยแล้ว

ซึ่งภายหลังจากที่พรรคชาติพัฒนามีมติส่งเรื่องให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง และส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณามติ ต่อมาเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2547 นายพดล เสงเจริญ เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวว่า ที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้แถลง

⁴⁸ “ส.ส. กลุ่มชลบุรี - บุรีรัมย์ ลาออกจากชาติไทยหันซบ ทพท. 23 ก.ค.,” คม ชัด ลึก (23 กรกฎาคม 2547), น. 16.

⁴⁹ “ยุบพรรคแล้วดูหนังหว่านมือออก รำไห้ไม่ได้,” ประชาชาติธุรกิจ (13 กันยายน 2547), น. 14.

ด้วยวาจาและลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบพรรคชาติพัฒนาเพื่อรวมพรรคชาติพัฒนาเข้ากับพรรคไทยรักไทย และให้พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองหลักในการดำเนินกิจการทางการเมือง⁵⁰

จากข้อมูลข่าวสารระหว่าง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 พบว่า นอกจากการเข้าร่วมกลุ่มกับพรรคไทยรักไทยโดยการยุบรวมพรรคแล้วยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองอื่นเข้าเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยหลายคน อาทิ นายบุญเดิม จันทะวัฒน์ จังหวัดร้อยเอ็ด พรรคถิ่นไทย⁵¹ นางเรวดี รัศมีทัต จังหวัดสมุทรปราการ พรรคราษฎร ในส่วนของพรรคประชาธิปัตย์ ประกอบด้วย นายทวี สุระบาล จังหวัดตรัง แพทย์หญิงพรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ จังหวัดนราธิวาส นายไพบูลย์ พิมพ์พิสิฐถาวร จังหวัดกาญจนบุรี ในส่วนของพรรคชาติไทย ประกอบด้วย นายวุฒิชัยและนายสิทธิชัย กิตติธเนศวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครนายก นายภิญโญ นิโรจน์ จังหวัดนครสวรรค์

ด้วยการที่มีอดีต ส.ส. ของพรรคการเมืองอื่นย้ายเข้าเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยจำนวนมาก ทำให้พรรคไทยรักไทยถือโอกาสในการเปิดตัวผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระบบเขตเลือกตั้งได้ล่วงหน้าโดยเปิดตัวผู้สมัคร ส.ส. รอบแรก เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 จำนวน 296 คน รอบสอง เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2547 จำนวน 79 คน และรอบสุดท้าย 5 ตุลาคม พ.ศ. 2547 จำนวน 25 คน ซึ่งภาพรวมของการประกาศผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคส่วนใหญ่เป็นอดีต ส.ส. ของพรรคในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 ผสมกับอดีต ส.ส. ที่ย้ายมาจากพรรคการเมืองอื่น⁵²

จากการศึกษาพบว่า พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย มีความคิดสำคัญประการหนึ่งที่เชื่อและยึดถือมาโดยตลอด คือ การจะสร้างเสถียรภาพทางการเมือง (Political Stability) ให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจังนั้น จะต้องรวบรวมสมาชิกพรรคการเมืองให้ได้มากที่สุด และเชื่อว่าการรวมพรรคการเมืองหลายพรรคเข้าไว้เป็นพรรคใหญ่พรรคเดียวนั้น เป็นการนำไปสู่

⁵⁰ “ศาล รธน. มีมติยุบ ชพน. รวมไทยรักไทย,” คม ชัด ลึก (22 กันยายน 2547), น. 16.

⁵¹ เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคถิ่นไทย เหตุเพราะพรรคถิ่นไทยไม่ส่งรายงานดำเนินกิจการประจำปีตามเวลาที่กำหนด และการมีคำสั่งเช่นนี้ ส.ส. ของพรรคถิ่นไทย ซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียว คือ นายบุญเดิม ต้องเข้าสังกัดพรรคการเมืองอื่นภายในระยะเวลา 60 วัน หากเกินระยะเวลาที่กำหนด จะถือว่าหมดสมาชิกภาพทันที, อ้างถึงใน “‘ทักษิณ’ ดุด ‘บุญเดิม’ เข้าไทยรักไทยขึ้นม้าน,” ไทยโพสต์ (12 มกราคม 2545), น. 3.

⁵² “พรท. เปิด 79 ส.ส. ดุดมาทั้งนั้น,” ข่าวสด (20 กันยายน 2547), น. 18.

การสร้างพรรคให้มีความเป็นสถาบันทางการเมืองที่ยั่งยืน และพ.ต.ท.ดร. ทักษิณมองว่า ระบบพรรคการเมืองในสังคมการเมืองไทยควรจะเป็นการเมือง 2 ชั้นและเป็นการส่งสัญญาณให้ทั่วโลกรู้ว่าต่อไปการเมืองไทยจะมีความต่อเนื่อง ไม่ประสบความชะงักงันทางการเมืองบ่อยครั้งเช่นในอดีต ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจในอนาคตอันใกล้⁵³

อย่างไรก็ดี มีบุคคลที่เป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยหลายคนได้ตัดสินใจที่จะลาออกจากความเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย อาทิ ศ.ดร. คณิต ณ นคร ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยและเป็นอดีตประธานกรรมการสรรหานักการเมืองของพรรค โดยให้เหตุผลของการลาออกว่า การสรรหาบุคคลเข้าเป็นสมาชิกพรรคไม่เป็นไปตามหลักการที่วางไว้ และมีข้อจำกัดอย่างมาก⁵⁴

นอกจากนี้ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยเสียทรัพยากรบุคคลทางการเมืองของพรรคไปหลายคน อาทิ ร.ต.อ.ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ

และเมื่อขึ้นสู่ปีที่ 2 ของการเป็นรัฐบาลพรรคเดียว พรรคไทยรักไทยประสบภาวะปัญหาทางการเมืองรุมเร้าอย่างหนัก คือ กระแสข่าวการทุจริตคอร์รัปชัน การบริหารราชการที่ไม่โปร่งใสและเป็นที่เคลือบแคลงของประชาชนที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ปัญหาสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่จุดที่ทำให้เกิดวิกฤติทางการเมืองอย่างแท้จริง คือ ประเด็นในเรื่องของการซื้อขายหุ้นในกิจการโทรคมนาคมการสื่อสาร ระหว่างบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) กับ องค์การเพื่อการลงทุน

⁵³ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร กล่าวในพิธีต้อนรับ สมาชิกพรรคความหวังใหม่ที่ยุบพรรคมารวมกับพรรคไทยรักไทย เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2545 อ้างถึงใน “ฝนตกชุกหมุ่ไหล ความ.เฮรวม ทรท. ‘ปู’ เซ้งรับ ‘สุชวิธ’ ,” ไทยโพสต์ (24 เมษายน 2545), น. 16.

⁵⁴ คณิต ณ นคร, “เปิดใจ ศ.ดร. คณิต ณ นคร ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย,” ใน รู้ทันทักษิณ 4, เจมส์กดี ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), น. 93.

ของสิงคโปร์หรือเตมาเล็กโฮลดิ้ง (TEMASEK HOLDING)⁵⁵ ที่เป็นที่สงสัยของผู้คนในสังคมส่วนหนึ่ง ถึงการทำธุรกรรมในการซื้อขายหุ้นครั้งนี้ ในหลายประเด็นด้วยกัน อาทิ การไม่ต้องชำระภาษีในการซื้อขาย แม้จะมีมูลค่าการซื้อขายถึง 73,000 ล้านบาท การแก้ไขสัดส่วนการถือครองหุ้นของต่างชาติในกิจการโทรคมนาคมของไทย จากเดิมที่อนุญาตให้ต่างชาติถือได้ ร้อยละ 25 เป็น ร้อยละ 49 และมีการตกลงซื้อขายกิจการทันทีที่กฎหมายนี้ผ่านสภาผู้แทนราษฎร

ประเด็นเหล่านี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมและส่งผลกระทบต่อความคลางแคลงใจในคุณธรรม จริยธรรม และความชอบธรรมทางการเมืองที่พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งต่อไป ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวชุมนุมทางการเมืองของหลากหลายภาคส่วนในสังคม เรียกร้องให้ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชี้แจงถึงข้อกล่าวหาพร้อมทั้งแสดงความรับผิดชอบ ซึ่งมีข้อเสนอจากหลายฝ่าย เช่น เปิดประชุมสภาสามัญวิสามัญไปโดยไม่มีการลงมติการจัดตั้งหน่วยงานอิสระขึ้นมาดำเนินการสอบสวนการซื้อขายกิจการในครั้งนี้ แต่ดูเหมือนจะไม่ได้รับการตอบรับ สิ่งที่ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ เลือกทำ คือ การชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนผ่านสื่อทั้งโทรทัศน์ วิทยุ และในเว็บไซต์ของพรรค แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ช่วยบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาทางการเมืองแต่อย่างใด

ควรกล่าวไว้ด้วยว่าจากปัญหาทางการเมืองที่มีอย่างต่อเนื่องรวมถึงกรณีการซื้อขายกิจการโทรคมนาคมของตน ทำให้นายสนธิ ลิ้มทองกุล ผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและผู้นำในการเรียกร้องไทยรายสัปดาห์ซึ่งได้มีการเคลื่อนไหววิพากษ์วิจารณ์โจมตีรัฐบาล พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ มา

⁵⁵ องค์การนี้ตั้งขึ้นในสมัยนายกรัฐมนตรี ลี กวน ยู ของสิงคโปร์ โดยมีจุดประสงค์เริ่มแรกเพื่อลงทุนในกิจการรัฐวิสาหกิจ อันจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศสิงคโปร์ โดยในช่วงแรก หน่วยงานหรือองค์กรที่เตมาเล็กจะเข้าไปลงทุน จะเป็นรัฐวิสาหกิจกิจการอุตสาหกรรม สาธารณูปโภค หรือบริษัทที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล เพื่อที่รัฐบาลจะได้มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายหรือการบริหารไปในทิศทางที่ต้องการ โดยปัจจุบันเตมาเล็กมีหุ้นครอบคลุมกิจการในบริษัทต่าง ๆ ของสิงคโปร์แทบทุกสาขา อาทิ การเงิน อสังหาริมทรัพย์ สื่อมวลชน บริการ และการสื่อสารโทรคมนาคม และขอบเขตการลงทุนของเตมาเล็กในปัจจุบันได้ขยายออกไปยังต่างประเทศ ในหลายภูมิภาคผ่านการเข้าร่วมถือหุ้น ลงทุนทั้งในรูปแบบของผู้ถือหุ้นรายใหญ่และรายย่อยในบริษัทของประเทศนั้น และสามารถก้าวสู่การเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ได้ หากบริษัทและกฎหมายของประเทศที่ร่วมลงทุนอนุญาต พร้อมเปิดโอกาสให้ และด้วยสถานะที่เสมือนเป็นบริษัทแม่ ทำให้เตมาเล็กสามารถควบคุมนโยบายหลักของบริษัทที่เข้าไปลงทุนโดยปริยาย, อ้างถึงใน “เศรษฐกิจการเมือง : TEMASEK MODEL,” *A Day Weekly* (21-27 เมษายน 2548):20.

ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2548 อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ได้มีการรวมกลุ่มกับองค์กรภาคประชาชนและหน่วยงานอื่น อาทิ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) วุฒิสมาชิกบางกลุ่ม นักวิชาการ กองทัพธรรม สมัชชาคนจน ฯลฯ เพื่อก่อตั้งเป็น “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย”⁵⁶ และดำเนินกิจการทางการเมือง รณรงค์ต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ อย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยมีประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก และถือได้ว่าเป็นการชุมนุมครั้งใหญ่ที่สุดหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 และการดำเนินการของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งทางการเมืองคัดค้านและต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ และในขณะเดียวกันภาพแห่งความแตกแยกทางความคิดอันเป็นผลมาจากการแบ่งฝักฝ่ายทางการเมืองอย่างชัดเจน จึงมีการรวมกลุ่มกันของประชาชนผู้คนในสังคมการเมืองไทยที่ให้การสนับสนุนให้กำลังใจ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย เป็นจำนวนมากเช่นกัน⁵⁷

ท้ายที่สุด พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ตัดสินใจแก้ไขปัญหาทางการเมือง โดยการประกาศยุบสภา ซึ่งมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร ประกาศเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549⁵⁸ พร้อมทั้งกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 และควรที่ต้องบันทึกไว้ว่าการเลือกตั้งในครั้งนั้น พรรคร่วมฝ่ายค้าน อันประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน แผลงจุดยืนที่จะไม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง⁵⁹ โดยให้เหตุผลว่านายกรัฐมนตรีขาดความชอบธรรมในการบริหารราชการแผ่นดิน และ

⁵⁶ พันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แถลงข่าวเปิดตัวเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ณ อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา เพื่อดำเนินกิจกรรมหลักทางการเมือง คือ การต่อต้านการปกครองของ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร โดยเรียกร้องให้ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ลาออกจากตำแหน่งและยุติบทบาททางการเมือง รวมถึงผลักดันให้มีการปฏิรูปการเมืองครั้งที่ 2 โดยมีแกนนำ 5 คน ประกอบด้วย นายสนธิ ลิ้มทองกุล พล.ต.จำลอง ศรีเมือง นายพิภพ ธงไชย นายสมศักดิ์ โกศัยสุข และนายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ โดยมีนายสุริยะใส กตะศิลา เป็นผู้ประสานงานของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (โดยผู้เขียน).

⁵⁷ “คนล้นสนามหลวง เชียร์ทักษิณ,” ไทยรัฐ (4 มีนาคม 2549), น. 1, 12.

⁵⁸ “พระราชกฤษฎีกา ‘ยุบสภา’ หวันม็อบป่วนเกิดจลาจล,” มติชน (25 กุมภาพันธ์ 2549), น. 5.

⁵⁹ “ฝ่ายค้านล้มกระดาน ไม่ส่ง ส.ส.,” โลกวันนี้รายวัน (28 กุมภาพันธ์ 2549), น. 1, 07A.

การยุบสภาในครั้งนี้ มิใช่เป็นปัญหาที่มาจากการทำงานของสภาผู้แทนราษฎรแต่เป็นปัญหาส่วนบุคคลของนายกรัฐมนตรี ดังนั้น พรรคร่วมฝ่ายค้านจึงไม่ต้องการที่จะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในภาวะเช่นนี้

อย่างไรก็ดี การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 นั้นถูกเพิกถอนการเลือกตั้งและต้องจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ ทั้งนี้เพราะผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการดำเนินการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในเรื่องการจัดกาเลือกตั้งที่ไม่เหมาะสมและไม่เที่ยงธรรม ขัดกับหลักการความเป็นกลางในทางการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือไม่ โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการดำเนินการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ จึงให้เพิกถอนการเลือกตั้งและต้องจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ในที่สุด⁶⁰

และแม้จะมีคำวินิจฉัยเช่นนี้แล้ว พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ก็ยังคงอยู่ในฐานะรัฐบาลรักษาการ ซึ่งกระแสเรียกร้องขับไล่นายกรัฐมนตรีผู้นี้ยังคงดังกึกก้องอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่จะก่อความรุนแรงขึ้นจากการเผชิญหน้ากันทั้งจากฝ่ายคัดค้านต่อต้านและฝ่ายสนับสนุน พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ชินวัตร และในที่สุดเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองที่อยู่ในระดับที่เรียกว่าวิกฤติ จึงเป็นเหตุผลการอำนาจนอกระบบประชาธิปไตยอย่างการใช้กำลังกองทัพยึดอำนาจการปกครองหรือการรัฐประหาร จึงเกิดขึ้นอีกครั้งในสังคมการเมืองไทย ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยคณะรัฐประหารที่มีชื่อว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ซึ่งนำโดย พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อ.ชลิต พุกผาสุข ผู้บัญชาการทหารอากาศ พล.ร.อ.สทิตพันธ์ เกยานนท์ ผู้บัญชาการทหารเรือ และพล.ต.อ.โกวิท วัฒนะ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ⁶¹ ซึ่งกระทำการยึดอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นผลสำเร็จ

⁶⁰ การให้เพิกถอนการเลือกตั้งนั้น เริ่มตั้งแต่กระบวนการจัดการเลือกตั้งจนถึงการประกาศผลการเลือกตั้งของ กกต. เรื่องผลการเลือกตั้ง ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อทั้งหมด. อ้างถึงใน “คำวินิจฉัยศาล ‘รธน.’ 2 เม.ย. มีชอบ ต้องจัดเลือกตั้งใหม่,” มติชน (9 พฤษภาคม 2549), น. 2.

⁶¹ ต่อมาปรากฏรายชื่อบุคคลสำคัญดำรงตำแหน่งในคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเพิ่มเติม อาทิ พล.อ.บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ พล.อ.วินัย ภัททิยกุล พล.ท.สพรั่ง กัลยาณมิตร และพล.ท.อนุพงษ์ เผ่าจินดา อ้างถึงใน ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 24.

การเปลี่ยนแปลงภายในพรรคไทยรักไทยหลังจากมีวิกฤติทางการเมือง และมีการยุบสภาแล้ว สมาชิกพรรคไทยรักไทยอีกจำนวนหนึ่งได้ตัดสินใจลาออกจากการเป็นสมาชิก ดังนี้

นายกร ทัพพะรังสี นพ.กระแส ชนะวงศ์ นายประจวบ อึ้งภากรณ์ นพ.เปรมศักดิ์ เพียยุระ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ พ.อ.วินัย สมพงษ์ นายเสนาะ เทียนทอง ที่นำสมาชิกในกลุ่มวังน้ำเย็นบางส่วนลาออกจากรวมพรรคไทยรักไทย อาทิ นางอุไรวรรณ เทียนทอง นายสรวงศ์ เทียนทอง นายฐานิสร์ เทียนทอง นางสาวตรีสุข เทียนทอง นายประมวล รุจนเสรี และนายบุญถึง ผลพานิชย์

พัฒนาการด้านจำนวนสมาชิกพรรค

ทางด้านจำนวนสมาชิกพรรคไทยรักไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากสมาชิกร่วมก่อตั้ง 23 คน และสมาชิกพรรค 16,793 คน ในปี พ.ศ. 2541 เป็น 3,969,914 คน ในปี 2543 เป็น 10,173,386 คน ในปี พ.ศ. 2544 และล่าสุดสมาชิกพรรคไทยรักไทย มีจำนวนสูงถึง 14 ล้านคนทั่วประเทศ⁶² ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกพรรคจำนวนมากที่สุดเท่าที่พรรคการเมืองอื่นใดเคยมีมาในประเทศไทย กระทั่งพรรคที่ดำเนินกิจการทางการเมืองมายาวนานอย่างพรรคประชาธิปัตย์ ก็ยังมีส่วนสมาชิกเพียง 4 ล้านคนเศษเท่านั้น⁶³ และการที่พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกพรรคเป็นฐานเสียง (Voter base) เป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคด้วย ซึ่งภูมิธรรมได้ให้คำอธิบายว่า⁶⁴

“เราว่าการเป็นพรรคการเมืองที่ดี ไม่ใช่แค่การโฆษณาให้คนชอบ ฉะนั้นพรรคไทยรักไทยจึงต้องดึงการมีส่วนร่วมของประชาชน การเลือกตั้งครั้งนี้ที่ประสบความสำเร็จ สิ่งสำคัญที่สามารถอธิบายได้ คือ เรายุ่ขยายฐานสมาชิกของพรรคมาตั้งแต่เริ่มต้น เรายังไม่กล้าเรียกว่าเราเป็นพรรคที่มีฐานมวลชนกว้างหรือเป็นพรรคมวลชน แต่การให้ความสำคัญของการขยายฐานสมานชิกนั้นคือสิ่งที่เราทำ”

⁶² พรรคไทยรักไทย, ครบรอบ 7 ปีพรรคไทยรักไทย (กรุงเทพมหานคร: พรรคไทยรักไทย, 2548), น. 13.

⁶³ พรรคประชาธิปัตย์มีสมาชิกพรรค 4,074,752 คน. อ้างถึงใน 60 ปี พรรคประชาธิปัตย์, เอกสารเผยแพร่พรรคประชาธิปัตย์, เมษายน 2549.

⁶⁴ ภูมิธรรม เวชยชัย, “Weekly Interview บทสัมภาษณ์ : ‘เอ็นจี้ฮ้วน’ สอนมวย,” A Day Weekly (18 - 24 กุมภาพันธ์ 2548):87.

ตารางที่ 3.3
เปรียบเทียบคะแนนระบบบัญชีรายชื่อกับจำนวนสมาชิกพรรคไทยรักไทย

พรรค	การเลือกตั้ง	คะแนน	จำนวนสมาชิกพรรค
ไทยรักไทย	6 ม.ค. 2544	11,634,495	10,410,127
	6 ก.พ. 2548	18,993,073	14,770,425

ที่มา : รวบรวมจากฐานข้อมูลของพรรคไทยรักไทย

จากตารางดังกล่าว พบว่า จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นของพรรคไทยรักไทยได้ส่งผลกระทบต่อ การเพิ่มขึ้นของจำนวนคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เลือกพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะในการเลือกตั้งครั้ง 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ที่จำนวนผู้ลงคะแนนให้พรรคมากถึง 18.9 ล้านคน นั้น หากคิดอย่างง่าย ตามหลักการที่ว่าสมาชิกพรรคควรที่จะลงคะแนนให้กับพรรคที่ตนเป็นสมาชิก พรรคไทยรักไทย น่าจะได้คะแนนรวมทั้งหมดประมาณ 13 - 14 ล้านคะแนน เพราะฐานสมาชิกพรรคอยู่ที่ 14 ล้านคน แต่จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏ คือ พรรคไทยรักไทยได้คะแนนมากถึง 18.9 ล้าน นั้นหมายความว่า มีผู้ที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งที่มีได้เป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทย แต่ลงคะแนนให้พรรค มีจำนวน ประมาณ 4.2 ล้านคน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่มากพอสมควร เพราะคะแนนจำนวนนี้หากเปลี่ยนไป ลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองอื่นที่มีใช้พรรคไทยรักไทย ก็จะสามารถทำให้พรรคการเมืองนั้น ได้รับการคำนวณสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบบัญชีรายชื่อเพิ่มขึ้นก็ได้

เป็นที่น่าตั้งคำถามว่าเหตุใด พรรคการเมืองใหม่ที่เพิ่งดำเนินกิจการทางการเมืองมาไม่ถึง 10 ปี แต่มีจำนวนสมาชิกมากถึง 14 ล้านคน มีวิธีการอย่างไรจึงสามารถขยายฐานสมาชิกได้ กว้างขวางเช่นนั้น

จากการศึกษาของ นันทนา นันทวโรภาส⁶⁵ พบว่า การสร้างและขยายฐานสมาชิกของ พรรคไทยรักไทยนั้น ใช้เครือข่ายลูกโซ่ที่ลอกเลียนแบบการตลาดขายตรงแบบหลายชั้น (Multi Level Marketing) นั่นคือ การให้สมาชิกพรรคไปหาสมาชิกเพิ่มต่อเนื่องกันไปอัตรา 1 ต่อ 10 ใน

⁶⁵ นันทนา นันทวโรภาส, ชนะเลือกตั้งด้วยพลังการตลาด (กรุงเทพมหานคร: ขอคิดด้วยคน, 2549), น. 228.

ทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลางในบางพื้นที่ จะมีสมาชิกพรรค อย่างหนาแน่น ขณะที่พื้นที่ภาคใต้สมาชิกพรรคจะเบาบาง นอกจากนั้นพรรคไทยรักไทยยังทำการรณรงค์ทุกรูปแบบเพื่อให้ได้จำนวนสมาชิกเพิ่มตลอดทุกช่วงเวลา ดังนั้น การที่พรรคใช้วิธีการสร้างฐานสมาชิกแบบลูกโซ่ จึงส่งผลให้พรรคได้รับคะแนนเสียงในระบบบัญชีรายชื่อเป็นจำนวนมากอย่างที่ปรากฏ

หากสรุปพัฒนาการของพรรคไทยรักไทยที่ดำเนินไปตามช่วงเวลา ตั้งแต่การริเริ่มก่อตั้งพรรค การรวมกลุ่มทางการเมือง จนก้าวสู่การเป็นแกนนำรัฐบาลในสมัยแรก และแสดงออกซึ่งพัฒนาการอย่างเห็นได้ชัดในช่วงเป็นรัฐบาล จะพบว่าพรรคไทยรักไทยมีขนาดใหญ่ขึ้นมาก จนสร้างปรากฏการณ์ทางการเมือง คือ พรรครัฐบาลมีเสถียรภาพทางการเมือง (Political Stability) สูงมากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งการดำเนินนโยบายในฐานะพรรครัฐบาลและการทำหน้าที่ในสภานิติบัญญัติ ต่างทำหน้าที่จนครบวาระได้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

ความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544

การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 นั้นถือเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เป็นครั้งแรก และยังเป็นครั้งแรกของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย ซึ่งพรรคไทยรักไทยได้จัดวางโครงสร้างคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้ง (ดู ภาคผนวก ข) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่อำนวยการและติดตามสถานการณ์การเลือกตั้ง และผลการเลือกตั้งที่ปรากฏออกมาก็แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จทางการเมืองก้าวแรกของพรรคไทยรักไทย

ผลการเลือกตั้ง

พรรคไทยรักไทยจัดส่งผู้สมัครระบบเขตเลือกตั้งครบทั้ง 400 เขต และผู้สมัครระบบบัญชีรายชื่อครบ 100 คน ผลปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยชนะอย่างถล่มทลาย (Landslide) กล่าวคือ การเลือกตั้งเมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 248 คน จากทั้งหมด 500 คน แบ่งเป็นคะแนนในระบบบัญชีรายชื่อ 11,634,495 คะแนน คิดแล้วเท่ากับ 40.63% คำนวณได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อ 48 คน จากทั้งหมด 100 คน ขณะที่อดีตพรรครัฐบาลอย่างพรรคประชาธิปัตย์ได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 128 คน มากเป็นอันดับ 2 แต่น้อยกว่าพรรคไทยรักไทยถึง 120 คน (ดู ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อ
หลังการเลือกตั้ง 6 มกราคม พ.ศ. 2544

พรรค	ส.ส. บัญชีรายชื่อ	ส.ส. ระบบเขต เลือกตั้ง	รวม
พรรคไทยรักไทย	48	200	248
พรรคประชาธิปัตย์	31	97	128
พรรคชาติไทย	6	35	41
พรรคความหวังใหม่	8	28	36
พรรคชาติพัฒนา	7	22	29
พรรคเสรีธรรม	-	14	14
พรรคราษฎร	-	2	2
พรรคกิจสังคม	-	1	1
พรรคถิ่นไทย	-	1	1
รวม	100	400	500

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระบบเขต พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกจำนวน 200 คน จากทั้งหมด 400 คน จำแนกได้เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร 29 คน จาก 37 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคกลาง 47 คน จาก 95 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภาคเหนือ 54 คน จาก 76 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 69 คน จาก 138 คน และ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภาคใต้ 1 คน จาก 54 คน (ดูตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5
จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทยประเภทแบ่งเขตเลือกตั้ง
6 มกราคม พ.ศ. 2544 (จำแนกตามภาค)

พรรค	กรุงเทพมหานคร	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้	รวม
ไทยรักไทย	29	47	54	69	1	248

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ทั้งนี้ มีจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนน ผู้มาใช้สิทธิ บัตรเสีย และไม่ประสงค์ลงคะแนน ดังนี้

ตารางที่ 3.6
ข้อมูลทางสถิติในการเลือกตั้งทั่วไป 6 มกราคม พ.ศ. 2544

การเลือกตั้งทั่วไป 6 ม.ค. 2544	จำนวน	คิดเป็น (ร้อยละ)
ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	42,759,001 คน	100.00
ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง	29,904,940 คน	69.94
จำนวนบัตรเสีย	2,992,081 ใบ	10.01
จำนวนบัตรไม่ประสงค์ลงคะแนน	1,002,083 ใบ	3.35

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี ชัยชนะที่พรรคไทยรักไทยได้มาในช่วงเวลานั้นวางอยู่บนพื้นฐานที่หัวหน้าพรรค คือ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ต้องคำวินิจฉัยของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่า จงใจปกปิดบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน มีความผิดตามมาตรา 295 ของรัฐธรรมนูญ⁶⁶ เป็นชัยชนะที่ก่อภาวะไม่แน่นอนทางการเมือง เพราะว่า พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ต้องอยู่ระหว่างรอคำวินิจฉัยชี้ขาดอีกครั้งจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามที่ทราบกันว่าศาลรัฐธรรมนูญ

⁶⁶ “คำตอบของ ‘ทักษิณ’ อยู่ที่อำนาจ ‘ป.ป.ช.’ นายกฯ คนที่ 23 หรือนายกฯ โพลล์,”
เนชั่นสุดสัปดาห์ (13-19 พฤศจิกายน 2543):10.

วินิจฉัยชี้ขาดว่า พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ไม่มีเจตนาจงใจปกปิดบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน ด้วยคะแนน 8 ต่อ 7 ท่ามกลางกระแสกดดันจากสังคมในเวลานั้นที่ต้องการให้ พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งในที่สุดหลังจากมีคำวินิจฉัย พ.ต.ท.ดร. ทักษิณ และพรรคไทยรักไทย ก็ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและบริหารราชการแผ่นดินอย่างต่อเนื่อง และแสดงบทบาทที่โดดเด่นในสังคมการเมืองไทยอย่างเป็นที่ประจักษ์

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

พรรคไทยรักไทยได้จัดวางโครงสร้างคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้ง (ดู ภาคผนวก ฅ) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่สำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้ เช่นเดียวกันกับเมื่อการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว และสำหรับตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคไทยรักไทยยังคงวางตัวอดีต ส.ส. ในพื้นที่เดิมลงรับสมัครก่อน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้แก่อดีต ส.ส. จากพรรคการเมืองอื่นที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคไทยรักไทยได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่เดิมที่ตนเคยเป็น ส.ส. อยู่ด้วย

ผลการเลือกตั้ง

พรรคไทยรักไทยได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมากอย่างเป็นประวัติการณ์และผลการเลือกตั้ง มีดังนี้ (ดู ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเลือกตั้งและบัญชีรายชื่อ หลังการเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

พรรค	ส.ส. บัญชีรายชื่อ	ส.ส. ระบบเขต เลือกตั้ง	รวม
พรรคไทยรักไทย	67	310	377
พรรคประชาธิปัตย์	26	70	96
พรรคชาติไทย	7	18	25
พรรคมหาชน	-	2	2
รวม	100	400	500

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด 26 พรรค มีพรรคที่ส่งผู้สมัครทั้งระบบแบ่งเขตเลือกตั้งและระบบบัญชีรายชื่อ 20 พรรค แบ่งเป็น พรรคที่ส่งผู้สมัคร ส.ส. บัญชีรายชื่อครบทั้ง 100 คน มีทั้งสิ้น 4 พรรค คือ พรรคไทยรักไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน และพรรคที่ส่งผู้สมัครระบบแบ่งเขต ครบทั้ง 400 เขต มีเพียง 2 พรรค คือ พรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์ เท่านั้น⁶⁷

ตามที่อธิบายว่าการเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด 26 พรรค แต่มีพรรคการเมืองที่ได้รับการลงคะแนน จากผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากพอที่จะได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเพียง 4 พรรคเท่านั้น คือ พรรคไทยรักไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน ซึ่งพรรคไทยรักไทยมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดในแทบทุกเขตพื้นที่เลือกตั้ง ยกเว้นพื้นที่ภาคใต้เท่านั้น ทั้งนี้ หากจำแนกเป็นพื้นที่แบ่งเขตเลือกตั้งได้ ดังนี้ (ดูตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทแบ่งเขตเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548
(จำแนกตามภาค)

พรรค	กรุงเทพมหานคร	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้	รวม
ไทยรักไทย	32	80	71	126	1	310
ประชาธิปัตย์	4	7	5	2	52	70
ชาติไทย	1	10	-	6	1	18
มหาชน	-	-	-	2	-	2
รวม	37	97	76	136	54	400

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากผลการเลือกตั้ง พบว่าการเลือกตั้งทั่วไป 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 พรรคการเมืองอื่นที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลดลงอย่างเห็นได้ชัด

⁶⁷ จากฐานข้อมูล คณะกรรมการการเลือกตั้ง.

พรรคประชาธิปัตย์ลดจาก 128 คน จากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เหลือเพียง 96 คน ลดจำนวนลง 32 คน

พรรคชาติไทยลดลงจาก 41 คน จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เหลือเพียง 25 คน ลดจำนวนลง 16 คน ขณะเดียวกัน การเลือกตั้งทั่วไป 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ส่งผลให้พรรคไทยรักไทยมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มจาก 248 คนจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เป็น 377 คน

อนึ่ง มีจำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนน ผู้มาใช้สิทธิ บัตรเสีย และไม่ประสงค์ลงคะแนน ดังนี้

ตารางที่ 3.9 ข้อมูลทางสถิติในการเลือกตั้งทั่วไป 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

การเลือกตั้งทั่วไป 6 ก.พ. 2548	จำนวน	คิดเป็น (ร้อยละ)
ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	44,344,261 คน	100.00
ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง	32,248,139 คน	72.70
จำนวนบัตรเสีย	1,931,795 ใบ	6.00
จำนวนบัตรไม่ประสงค์ลงคะแนน	737,891 ใบ	2.30

ที่มา : คณะกรรมการการเลือกตั้ง

จากความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยผ่านการชี้วัดจากผลการเลือกตั้งนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่รายงานการศึกษานี้ตั้งคำถามถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยนั้น มีที่มาจากสิ่งใดหรือปัจจัยใดบ้าง และจากความสำเร็จทางการเมืองอย่างมากนี้ รวมถึงการมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างหรือกระทั่งมีแนวโน้มในการเข้าสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองแก่พรรคไทยรักไทย ได้หรือไม่ ซึ่งในรายงานการศึกษานี้ได้ทำการค้นหาคำตอบไว้ในบทที่ 4 ต่อไป